

Adriana Balke

ONTWERPEN VOOR ONTWIKKELING
Brede school De Nieuwe Kring in Diemen

Een casestudienotitie geproduceerd in het kader van het congres 'Brede school: Streven naar meer levensecht leren, deel 2 ', 30 september 2006, Utrecht.
Expertisecentrum Brede School, NIZW Jeugd

© NIZW Jeugd: Utrecht.
September 2006

© 2006 NIZW Jeugd

Deze casestudie is downloadbaar van www.bredeschoolnizw.nl / praktijkvoorbeelden

Auteur

Adriana Balke

Drukwerk

NIZW Jeugd: Utrecht

Expertisecentrum Brede School / NIZW JEUGD

Het Expertisecentrum Brede School van NIZW Jeugd is een 'makelaar' van informatie en kennis over praktijk, beleid, organisatie en onderzoek van de brede school (0-18 jaar) in Nederland en het buitenland. De medewerkers van het Expertisecentrum beschikken over veel kennis van brede scholen, al dan niet in achterstandswijken, waarbij de verbinding tussen leerervaringen in verschillende (binnen- en buitenschoolse) contexten centraal staat. Daaronder vallen ook brede scholen die streven naar een samenhangend aanbod van educatie, opvang en vrije tijd (dagarrangementen) of een combinatie hiervan.

Contact:

Expertisecentrum Brede School / NIZW Jeugd

Postbus 19152

3501 DD UTRECHT

Telefoon: 030 2306 647

E-mail: bredeschool@nizw.nl

Website: www.bredeschoolnizw.nl

Ontwerpen voor ontwikkeling

Brede school De Nieuwe Kring in Diemen

Adriana Balke, Casestudie Expertisecentrum brede school / NIZW Jeugd. September 2006

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord

Inleiding

- 1. Laten zien hoe het moet: een inkijkje in de praktijk**
- 2. School, partners en omgeving**
- 3. Leren aan en van elkaar**
 - 3.1 Visie op leren en ontwikkelen
 - 3.2 Professionals
 - 3.3 Kinderen
 - 3.4 Leren binnen verschillende settings
 - 3.5 Ouders
- 4. Activiteiten in de brede school**
 - 4.1 Verteltasjes
 - 4.2 Keuzecursussen
 - 4.3 Levende boeken
 - 4.4 Schrijver in de klas
 - 4.5 Groot leest voor aan klein
 - 4.6 Leren onderzoekend en ontwerpend leren (LOL)
 - 4.7 Proeven aan proefjes
 - 4.8 Kijkje in elkaars keuken (leerkrachten en leidsters)
- 5. Het organiseren van ontwikkeling**
 - 5.1 Proces en organisatie
 - 5.2 Ervaringen
 - 5.3 Financiering
- 6. En nu verder**

Literatuur

Bijlagen

- Bijlage 1: Schema Elementen van min of meer levensecht leren binnen de brede school
- Bijlage 2:
 - Samenwerkingspartners van diverse projecten binnen de brede school
 - Lijst van boeken project 'Levende boeken'

VOORWOORD

De kwaliteit van jeugdvoorzieningen is gebaat bij onderlinge samenhang. Dat kon u onlangs nog lezen in het rapport 'Koersen op het kind'. Daarin kregen kabinet en gemeenten het advies, om voorzieningen rond educatie, opvang en vrije tijd te laten aansluiten bij brede buurtscholen¹.

Al vanaf 1996 zijn er scholen en (jeugd)voorzieningen die met elkaar samenwerken onder de noemer brede school, of vensterschool, open wijkschool en andere titels. Inmiddels zijn er zo'n 600 brede scholen voor de leeftijd 0-12 jaar, en men verwacht dat dit aantal in 2010 verdubbeld zal zijn. Wat behelst intussen hun samenhangende koers op het kind?

Het Expertisecentrum Brede School van NIZW Jeugd heeft in 2006 vier casestudies uitgevoerd naar de ontwikkeling van brede scholen: in Diemen, Almelo, Groningen en Hoogeveen. Dit is een vervolg op een eerdere serie casestudies uit 2002².

De studies zijn toegespitst op de vraag hoe men samenwerkt aan goede ontwikkelingsgerichte activiteiten voor kinderen. Het analysekader waar bij de beschrijving van de cases gebruik is gemaakt is ontleend aan het inhoudelijk kader 'Streven naar mer levensecht leren' zoals dat door NIZW Jeugd in het werkboek 'Jeugdactiviteiten in de brede school'³ beschreven is.

Deze tweede serie casestudies maakt deel uit van het Programma *Kwaliteit stelsel en ketenzorg* van Kenniscentrum Jeugd NIZW⁴.

Vier verschillende gevallen

De vier cases vertonen verschillen in doelgroep en betrokken partners - soms is bijvoorbeeld ook het voortgezet onderwijs erbij betrokken; in huisvesting - al dan niet onder één dak; in schaalgrootte, en in andere opzichten. De overeenkomst is dat allen vol verve en systematisch zelf aan het leren zijn: over hoe ze hun gezamenlijke bredeschoolactiviteiten en werkwijzen beter en effectiever kunnen ontwikkelen – met elkaar, met en voor de kinderen. Dit gebeurt overal met vallen en opstaan. Maar juist van de knelpunten leert men. Wij zijn dankbaar dat alle betrokkenen ons heel open over hun knelpunten en successen wilden vertellen, waardoor anderen weer van hen kunnen leren.

In dit katern vindt u één van deze casestudies. Misschien heeft u ook iets aan de andere. Daarom volgt hieronder een korte karakteristiek van alle vier.

Diemen: brede school De Nieuwe Kring

In Diemen werkt Jenaplanbasisschool De Nieuwe Kring sinds enige jaren samen met buitenschoolse opvang, kinderopvang en peuterspeelzaal. Hun nieuwe gezamenlijke gebouw is nog in ontwikkeling, maar de partners zijn al een hele tijd samen aan het leren. Dit kwartet wil kinderen een kwalitatief hoogwaardig dagarrangement bieden, ook weer in samenwerking met anderen zoals bibliotheek, en instellingen voor kunst, cultuur, techniek. Leren om ontwerpend en onderzoekend te leren, verteltasjes maken met ouders en dansen met boeken ziedaar een paar voorbeelden.

Almelo: brede school De Riet Nieuwland

Onder deze naam verenigen zich sinds 2001 onder andere openbare basisschool De Reigershöfte, bibliotheek, wijkcentrum, sportbuurtwerk, en een fusie van stichtingen voor welzijnswerk, ouderenwerk en onderwijskansen. Hier komen onder meer verlengde-schooldagactiviteiten en een Kinderpersbureau uit voort. Oud en jong werken samen in niveaulezen, theater en weerbaarheid. Een stuurgroep werkt aan nieuwe huisvesting voor de school met een aantal partners. Daardoor wil men de partners inhoudelijk dichter bij

¹ *Koersen op het kind. Sturingsadvies Deel 1* (Projectbureau Operatie Jong, 2006)

² De beide series zijn vanaf oktober 2006 downloadbaar van www.bredeschoolnizw.nl / praktijkvoorbeelden. De studies uit 2002 beschrijven de samenwerking tussen basisscholen en welzijn in Tilburg, Wageningen, Maastricht, het Schoolbuurtwerk in Amsterdam-Westerpark, en Hoogeveen in een eerdere ontwikkelingsfase.

³ Jeugdactiviteiten in de brede school. Werkboek voor kwaliteitsontwikkeling: doelen, methodiek, evaluatie (Oenen, S. van, P. Bakker en M. Valkstijn, 2005).

⁴ Dit programma heeft als doel een overzicht te bieden van voorzieningen voor jeugdigen en hun verzorgers, en inzicht te geven in knelpunten, mogelijkheden en effectieve werkwijzen van ketenzorg en samenwerking.

elkaar brengen – en zo nog meer kunnen betekenen voor leerlingen, ouders en buurtbewoners.

Groningen: vensterschool Stadspark

Hier verenigen zich sinds 1999 openbare Daltonbasisschool De Starter, een school voor speciaal onderwijs, voortgezet onderwijs, peuterspeelzaal, buurtcentrum, kinderdagverblijf, bibliotheek, GGD en thuiszorg. De leerlingen komen uit alle lagen van de Groningse bevolking. School en peuterspeelzaal zijn in één gebouw ondergebracht, dat door een overkoepelde gang verbonden is met het buurtcentrum. De naschoolse opvang, het kinderdagverblijf en één van de kleutergroepen zijn gevestigd in de oude kleuterschool 100 meter hier vandaan. In de eerste fase is vooral gewerkt aan een doorgaande lijn in het pedagogische klimaat in de voor-, tussen- en naschoolse opvang (dagarrangement). Nu onderzoekt men ook hoe kinderen in de wijk kunnen oefenen met burgerschap, en iets betekenen voor de bewoners, bedrijven en organisaties in de wijk.

Hoogeveen: van VSD tot integraal bredeschool- en buurtwerk

In 1999 begon in Hoogeveen de Verlengde Schooldag (VSD) op één school, uitgevoerd door het welzijnswerk. Inmiddels doen er 12 basisscholen aan mee, ook in omliggende dorpen; en het speciaal onderwijs. Het jongerenwerk zorgt voor een vervolg in het voortgezet onderwijs. Bovendien ontstonden er integrale wijkprojecten waarin activiteiten met kinderen, ouders en buurt, binnen en buiten school, een bruisend geheel vormen. Intussen wordt er ook gewerkt aan enkele brede scholen 'onder één kap', met nog meer voorzieningen.

Deze studie zoekt in op de samenwerking met de Juliana van Stolbergschool (r.k.), een van de eerste deelnemende scholen. De groeiende, bloeiende relatie met de buurt is voor deze school goud waard: alles grijpt op elkaar in! Maar waarom zou je daarvoor met elkaar in één gebouw moeten zitten? Dat vindt deze school bepaald onwenselijk.

Wij wensen u veel leesplezier met deze casestudies, en hopen dat ze u zinvolle inzichten geven voor uw bredeschoolpraktijk en de samenwerking in waardevolle activiteiten voor uw kinderen.

Pieter Paul Bakker
Saskia van Oenen
Marja Valkestijn

Expertisecentrum Brede School / NIZW Jeugd
september 2006

INLEIDING

In Diemen wordt gebouwd aan een 'brede school'. De plannen lagen er al langer: sinds najaar 2003 komt het proces in een stroomversnelling. Er wordt veel vergaderd met gemeente en architecten om een fraai en passend gebouw te realiseren voor Jenaplanbasisschool De Nieuwe Kring, Stichting Buitenschoolse Opvang Popeye, Stichting Het Speelhuis Diemen en Vereniging Peuterspeelzaal Het Speelhuis. Ondertussen werken ze hard aan het invullen van de inhoudelijke samenwerking.

De nu nog beperkte mogelijkheden in het huidige gebouw en straks in de tijdelijke huisvesting, vormen weliswaar een gegeven, maar geen belemmering. Het is de kunst te kijken naar wat er op dit moment al wel kan, en dat is veel. In de woorden van Annelies Groenendijk, directeur van de Stichting Kinderopvang Diemen: "Ga uit van al het simpele wat dichtbij is". Zo benutten de partners in de brede school De Nieuwe Kring de mogelijkheden binnenshuis om levensecht te leren in gang te zetten.

De brede school vindt haar oorsprong op de werkvloer en groeit organisch vanuit het ontwikkelingspotentieel van de werkers zelf. Vanuit het doel dat de professionals met hun brede school voor ogen staat, het faciliteren van de ontplooiing van het kind, wordt de brede school zo opgezet dat kinderen van alle leeftijden en binnen de settings van de betrokken instellingen "van en aan elkaar" kunnen leren. Dit geldt ook voor alle betrokken professionals. Bij de voorbereiding en invulling van de verschillende projecten brengen zij steeds gemeenschappelijk hun specifieke professionele achtergrond in en brengen ze doorlopende lijnen aan. Externe experts worden gezamenlijk ingeschakeld. Zo wordt kennis geconstrueerd ingezet in de dagelijkse context van de brede school.

Hierdoor ontstaat een nieuwe leercontext, waarin kinderen en professionals en in een enkel project ook ouders t.a.v. elkaar een verantwoordelijke rol nemen, kennis opdoen en zinvol toepassen. Hierbij is er minstens zoveel aandacht voor het leerproces als voor het resultaat.

De brede school sluit aan bij gemeentelijk beleid t.a.v. taalstimulering en leesbevordering. Dit vormt een speerpunt binnen de brede school, dat uitgewerkt wordt voor alle betrokken kinderen. Landelijk is er aandacht en geld voor techniek in het basis onderwijs. Op deze brede school wordt hiervan gebruik gemaakt, en breidt men dit bovendien uit naar de peuterleeftijd en naar de context van de Buitenschoolse Opvang. Dit in samenwerking met anderen, zoals bibliotheek, en instellingen voor kunst, cultuur, techniek.

Gesprekken en informatie:

Jenaplan Basisschool De Nieuwe Kring (DNK)

- *Nelie Röfekamp*, schoolleider
- *Drea Decnop*, leerkracht en coördinator van het Verteltasjesproject.
- *Rina de Blieck*, leerkracht en mede voorbereider van 'Schrijver in de klas'
- *Niels en Khorseed*, leerlingen en voorlezers in het project 'Groot leest voor aan klein'

Vereniging Peuterspeelzaal Het Speelhuis

- *Silviane Hunt*, voorzitter van het bestuur
- *Edith Godschalk*, peuterleidster

Stichting Buitenschoolse Opvang Popeye

- *Rosette Maduro*, leidster bso

Stichting Kinderopvang Diemen

- *Annelies Groenendijk*, directeur

Openbare bibliotheek Diemen

- *Marianne Mondeel*, jeugdbibliothecaris

1. LATEN ZIEN HOE HET MOET: INKIJKJE IN DE PRAKTIJK

Het is woensdagochtend, tijd voor de kinderen van groep 7 en 8 om voor te lezen aan de peuters van Het Speelhuis en van Kinderdagverblijf Hakim. Een jongen uit groep 8 komt het kinderdagverblijf binnen, met twee meisjes uit groep 7 in zijn kielzog. Hij haalt 'zijn' peuters op, die vol verwachting achter hem aan drementen. Hij neemt plaats op de bank, aan weerszijden een peuter. De twee meisjes zet hij neer op enige afstand: "ga maar daar zitten, dan kun je goed zien, hoe ik het doe".

Wanneer de jongen gaat voorlezen, nodigt hij de peuters uit om op het verhaal en de illustraties te reageren. Na het voorlezen neemt hij er de tijd voor om aan zijn klasgenotes te vragen of ze goed begrepen hebben hoe hij dit aanpakt. Want als hij straks van school af gaat, moeten de deze dames zijn voorleesactiviteiten overnemen, en dan moeten ze wel weten hoe het moet....

Dit is een voorbeeld hoe onderdelen van levensecht leren toegepast worden binnen de context van de brede school. Een van de doelen van dit levensecht leren is immers maatschappelijke participatie, verbonden met het principe van wederkerigheid: het uitvoeren van een echte verantwoordelijke taak, waar een ander iets aan heeft. Een taak waar het kind ook zelf betekenis aan hecht en iets van leert. De peuters genieten inmiddels van het prentenboek, maar vooral ook van de interactie met deze "grote" jongen, die speciaal komt om hen voor te lezen. Daarnaast gaat het bij levensecht leren om het ontwikkelen van specifieke competenties. In dit voorbeeld liggen deze bij uitstek op het sociale vlak: de voorlezer legt contact met leidster en peuters, reageert en leeft zich in. Leerkrachten geven bovendien aan dat het voorlezen bij draagt aan een positief zelfbeeld van de voorlezer. Ook de niet vlotte lezers kunnen hier heel wat van maken.

Voordat deze leerling voorlezer werd volgde hij samen met andere voorlezers de cursus 'Voorlezen aan peuters' bij de bibliotheek, waarbij hij leerde hoe je het aanpakt om aan peuters voor te lezen. De jeugdbibliothecaris heeft daaraan voorafgaand in de werkgroep conceptvorming meegedacht oevr de opzet van deze activiteit.

Meer over deze en andere activiteiten vindt u in hoofdstuk 4: Activiteiten in de brede school

2. SCHOOL, PARTNERS EN OMGEVING

De brede school vormt een samenwerking van vier partners.

Algemeen bijzondere basisschool De Nieuwe Kring is een Jenaplanschool. De school ligt aan de rand van Diemen Centrum, in een wijk waar in de naoorlogse jaren flats zijn opgetrokken. Ruim 40% van de buurtbewoners heeft een inkomen dat tussen modaal en het minimum ligt. Ongeveer kwart van de gezinnen heeft jonge kinderen.

De school is gehuisvest in een gebouw dat verouderd en inadequaat is. Op een deel van het schoolplein staat een noodgebouw van twee verdiepingen hoog. Hoewel de school permanent een wachtlijst heeft, wil ze niet verder groeien. De school stimuleert specifiek de aanmelding van buurtkinderen. ontstaat een meer gemengde populatie.

Partners in de Brede school:

Jenaplan basisschool De Nieuwe kring. Directeur: Nелиe Rөfekamp

Stichting Kinderopvang Diemen, met vestiging Hakim. Directeur: Annelies Groenendijk

Stichting Buitenschoolse Opvang Popeye. Directeur: Heleen van Kuik

Vereniging Peuterspeelzaal Het Speelhuis. Voorzitter van het bestuur: Silviane Hunt

een

Zo

Stichting Buitenschoolse opvang Popeye heeft een vestiging in de onmiddellijke omgeving van de school, waar de leerlingen van De Nieuwe Kring worden opgevangen. Kinderen in de leeftijd van 4 t/m 7 jaar worden door de leidsters bij school opgehaald.

Stichting Het Speelhuis Diemen is met dagverblijf Hakim in het gebouw naast de school gevestigd. Hakim trekt veel kinderen van hoogopgeleide ouders, maar met het invoeren van nieuwe wettelijke maatregelen, zoals de Wet Inkomen uit Arbeidsvermogen, neemt het aantal kinderen van laagopgeleide ouders toe. In hetzelfde gebouw is Vereniging Peuterspeelzaal Het Speelhuis te vinden. Bijzonder van Het Speelhuis is, dat kinderen hier tussen 9.00 en 12.00 uur gedurende vijf ochtenden komen spelen.

Peuters van Het Speelhuis en peuterspeelzaal stromen niet noodzakelijk door naar de Nieuwe Kring. Soms

Populatie De Nieuwe Kring

Gegevens oktober 2005

Aantal groepen: 15 verdeeld over kleuter, midden-, tussen-, en bovenbouw

Voedingsgebied:

25 % woont in de wijk

59 % woont elders in Diemen

16 % woont in aangrenzende wijken in Amsterdam

Wegingskinderen: 20 %, waarvan 13 % 0.9

Aantal nationaliteiten: 12

kiezen ouders voor een andere school. Bovendien kunnen niet alle kinderen geplaatst worden. Tijdens een ouderavond die georganiseerd werd voor ouders van alle partners samen, gaf een deel van de ouders aan, hun kinderen in verband met de vorming van de brede school graag met voorrang op De Nieuwe Kring geplaatst te zien. Ook bij Hakim geeft een toenemend aantal ouders aan dit op prijs te stellen.

Jenaplan erkent dat ieder kind een uniek wezen is, dat er recht op heeft zijn eigen identiteit op te bouwen. De begeleiders hebben de plicht de eigen mogelijkheden van elk kind te zoeken en te stimuleren, om hem/haar zo goed mogelijk te helpen bij het vormen van zijn persoonlijkheid. Het vormen van een persoonlijkheid kan alleen binnen een gemeenschap. Eén van de gemeenschappen waarbinnen een kind opgroeit is de schoolgemeenschap. Op een Jenaplanschool wil men de kinderen leren een volledig functionerend lid van die

3. LEREN AAN EN VAN ELKAAR

3.1 Visie op leren

“Als je een schip wilt bouwen, trommel de manschappen dan niet op om hout te halen. Begin niet met het werk te verdelen en commando's te geven. Leer ze verlangen naar de eindeloze zee”. (Antoine de Saint-Exupéry).

Dit citaat is kenmerkend voor de manier waarop de visie op leren en ontwikkelen binnen deze brede school ontstaat. Niet aan de hand van een kant en klaar - visie die vervolgens in de praktijk werd uitgewerkt. Maar naar aanleiding van een aantal vragen om het “verlangen naar” helder te krijgen en vorm te geven, zoals:

- Wat voor kansen biedt de brede school?
- Wat maakt ons trots als we onze kinderen straks op hun 12e jaar uitzwaaien?
- Hoe stappen ze dan de wereld in?
- Wat willen wij hen meegeven?

In een gezamenlijke startbijeenkomst werd de tijd genomen om elkaar als partners als collega en als professional te leren kennen. Leidsters, leerkrachten, directies en enkele vertegenwoordigers van besturen dachten samen over deze vragen na. Eerst werden ze per instelling beantwoord en vervolgens werden deze antwoorden, door als partners met elkaar mee te denken, verder aangescherpt.

Vanuit dit “verlangen naar de eindeloze zee” ontstond het concept, dat vervolgens stap voor stap werd ingevuld. Interesse en nieuwsgierigheid worden onder andere gezien als belangrijke elementen voor het cyclische ontwikkelingsproces van levensecht leren.

Professionals van de vier partners wisselden gezamenlijk uit waaruit hun specifieke bijdrage aan het ontwikkelingsproces van het kind bestaat. De pedagogisch didactische uitgangspunten van het

Jenaplanonderwijs bleken goed verenigbaar met de manier waarop peuters zich ontwikkelen. Gezamenlijk benoemden partners hun bijdragen aan het "groter maken van de wereld van het kind". Het inbrengen van kennis en ervaring vanuit deze specifieke eigen achtergrond en het zoeken naar gedeelde ideeën over het leer- en ontwikkelingsproces van kinderen, genereerde zo veel energie. Energie die zich vervolgens richtte op de verdere inhoudelijke ontwikkeling van de brede school.

3.2 Professionals

Hier startte het leerproces van de professionals onderling. Een belangrijk leerproces omdat levensecht leren voor kinderen in deze brede school logisch in het verlengde ligt van levensecht leren van professionals.

Immers, ook bij hen is er sprake van participatie en wederkerigheid bij hun inzet voor deze brede school. Ze nemen hier zelf de verantwoordelijkheid voor en kijken actief over de schutting van hun eigen organisatie en vakgebied, om dit vervolgens in te passen in hun werk. Er wordt dus 'van en aan elkaar' geleerd. Nelië Röfekamp, directeur van de Nieuwe Kring: "Het zijn de mensen op de werkvloer die de activiteiten vorm geven. verbreden hun eigen wereldbeeld". De kennis die zij 'in elkaars keuken' opdoen integreren ze in de dagelijkse praktijk van hun eigen werk en dat van hun collega's. De samenwerking is wederkerig. Dit gaat niet vanzelf. Een belangrijke voorwaarde is, dat de een zich openstelt voor de ander, men elkaar vragen durft te stellen en men samen wil zoeken naar serieuze antwoorden. Zo ontstaat vertrouwen in elkaars deskundigheid. Ook ontstaat zo collegialiteit en begrip voor elkaars problemen. De competenties die hier voor nodig zijn worden gaandeweg dit leerproces verder ontwikkeld.

Voor professionals van partners gezamenlijk

- Kijkje in elkaars keuken
- Techniek, onder meer de proefjesmiddag techniek en -indirect ook- LoL (leren onderzoekend en ontwerpend leren)
Zie Hoofdstuk 4

Samenwerking tussen professionals

- Voorbereiden en uitvoeren gezamenlijke projecten:
- Levende boeken
- Schrijver in de klas
- LoL
- Talentenkracht
Zie Hoofdstuk 4

Ontwerpen, evalueren, bijstellen concept

- Conceptgroep in houd
Hoofdstuk 6

Ze

3.3 Kinderen

Lerende professionals scheppen samen de mogelijkheden tot levensecht leren voor de kinderen in deze brede school. Daarbij zijn als speerpunten taalstimulering en leesbevordering en natuur en techniek benoemd. De levensechte invulling zit hem in de manier waarop dit wordt aangeleerd en zinvol door kinderen wordt ingepast in de dagelijkse context.

Levensecht leren heeft aanknopingspunten met in het Jenaplanonderwijs. Kinderen krijgen les in heterogeen samengestelde stamgroepen. In de stamgroep maakt elk kind dezelfde ontwikkeling door: van jongste naar oudste, van geholpene naar helper.

Nelië Röfekamp: directeur van De Nieuwe Kring: "We moeten kinderen de gelegenheid geven zelf te leren; ervaringsgericht, recht doend aan eigen interesses, bouwend aan eigen competenties. Kinderen leren vanaf de onderbouw zelf verantwoordelijkheid te nemen voor hun taken. Je probeert kinderen altijd de meester van hun eigen werk te maken. Dus moet je stappen uitdagend en op maat aanbieden: de stap moet niet te groot en niet te klein zijn. Geef het kind een rijke leeromgeving en prikkels en uitdagingen. Geef het de verantwoordelijkheid, die hoort bij zelfstandigheid, zodat hij de ruimte heeft om naar voren te gaan. Dat geldt voor kinderen, maar natuurlijk ook voor volwassenen".

Kinderen doen op verschillende manieren kennis op: door instructie, door oefenen en toepassen. Nelië: "In het overladen programma van de basisschool is er nauwelijks ruimte kinderen in aanraking te brengen met lijfelijk zintuiglijk waarneembare verschijnselen als basis voor leren, laat staan voor het volgen van het spoor van de eigen verwondering. En dat terwijl inzicht bij uitstek ontstaat door concrete ervaringen die een mens opdoet en de beelden die hij daarvoor vormt. Nieuwe (leer)ervaringen en beelden die in zo'n 'mentaal model' passen,

worden heel makkelijk als kennis gekoppeld aan reeds opgedane kennis. Zo groeit het inzicht. De kracht van de brede school zit in de combinatie van het aanreiken kennis en feiten en het krijgen van inzicht door het toepassen ervan”.

In die context dient dat plaats te vinden in wederkerigheid: het kind ontwikkelt zich als een individu, met al haar mogelijkheden, maar altijd in wisselwerking met de omgeving en met de ander. Hier ontstaan mogelijkheden om levensecht te leren: door ontmoeting met experts, door oriëntatie, door eigen inbreng en het verwerken van ervaringen in een eigen, zinvolle context, waarin het kind zelf een taak mag uitvoeren.

Daarbij wordt gezocht naar doorlopende lijnen. Speerpunten zijn taalverwerving, passend bij doelstellingen van de Gemeente Diemen inzake het Onderwijsachterstandenbeleid, en natuur en techniek. Het blijkt dat levensecht leren heel vroeg in een zeer eenvoudige vorm kan beginnen.

In Hoofdstuk 4 leest u hoe dit principe in de dagelijkse praktijk van de brede school gestalte krijgt.

3.4 Leren binnen verschillende settings

In de verschillende settings wordt op een eigen manier geleerd en ontwikkeld. De peuterspeelzaal leent zich bij uitstek voor ontdekken, vragen en benoemen, op een manier die aansluit bij de kinderlogica die jonge kinderen hanteren bij het verklaren van verschijnselen om zich heen. Zo wordt al stimulerend en experimenterend de nieuwsgierigheid en het plezier in met name natuur en techniek systematisch gestimuleerd, zodat kinderen een basis meekrijgen waarop in de school stap voor stap kan worden voortgebouwd. Er wordt een verbinding gelegd tussen techniek en de uitbreiding van de woordenschat en de taalvorming. Taal is immers een belangrijk voertuig om te leren. Dit proces wordt bewust gestimuleerd en ingepast in de conceptontwikkeling van de brede school. Zie voor activiteiten Hoofdstuk vier

In de Buitenschoolse opvang kan het kind in alle vrijheid oefenen en experimenteren, zonodig met vallen en opstaan. Zo ontstaat een rijke leeromgeving, waar veel mag, maar niets moet. Leidster Rosette Maduro: 'Je hebt als leidster alle ruimte om in te spelen op de zaken waar kinderen mee komen. Het enige dat bij ons moet, zoals overal in de brede school, is zorgdragen voor de materialen die je gebruikt en rekening houden met elkaar. Ook in de buitenschoolse opvang begeleiden oudere kinderen, zoals op De Nieuwe Kring gebruikelijk is, een nieuw kind. Ook hier worden sprankelmomenten benut, om kinderen uit te dagen met natuur en techniek aan de slag te gaan”.

Leren krijgt pas betekenis als er sprake is van reflectie. Wat is er nu gebeurd en waarom? Hoe ging dat en wat vinden we daarvan? Hier wordt in de brede school ruimte voor gemaakt, zowel onder professionals als tussen kinderen. Nelie Röfekamp: “Als je levensecht leert, wordt dat een levenshouding. Kinderen leren het zelf te doen. Je bent trots: het is iets van jou. Laat maar zien wat je gedaan hebt. Het vraagt om positieve feedback. Want je moet kinderen confronteren met wat ze doen. Teleurstelling hoort daarbij, maar problemen kunnen altijd worden opgelost”.

3.5 Ouders

Ook ouders spelen tenslotte een rol bij het levensecht leren. Zij komen als externe deskundige in de school om cursussen te geven over elementen uit hun vakgebied. Dit doen ze in de vorm van een keuzecursus, een blok van cursusworkshops rondom een onderwerp, die gegeven worden op de vrijdagmiddagen. Nelie: “Wij spreken zo ook het meesterschap van de ouders aan. Van iedereen kun je wat leren”. In de voorbereidende fase, en zo nodig tijdens de uitvoering bieden leerkrachten bij een keuzecursus didactische ondersteuning. Verder werken ouders samen bij het maken van Verteltasjes (zie hoofdstuk 4).

Projecten van ouders nauw betrokken zijn (zie hoofdstuk 4)

- Verteltassen: ouders stellen een tas samen met allerlei stimulerende materialen rondom een boek.
- Keuzecursussen: Ouders geven een cursus over een onderwerp vanuit hun hobby of vakgebied

4. ACTIVITEITEN IN DE BREDE SCHOOL

In dit hoofdstuk vindt u de beschrijvingen van een aantal activiteiten in de brede school De Nieuwe Kring waarin elementen van min of meer levensecht leren tot uitdrukking komen. Per activiteit staat in een schema steeds kort de verschillende aspecten van de activiteit samengevat. De meeste activiteiten zijn gericht op de leerlingen. De laatste activiteit 'Kijkje in elkaars keuken' is gericht op de leerkrachten en leidsters van opvang en peuterspeelzaal.

Taalstimulering en leesbevordering

Taalstimulering en leesbevordering is een belangrijk speerpunt in het GOA- beleid van de Gemeente Diemen. De brede school wilde hier graag bij aansluiten. Rondom dit speerpunt ontstonden de volgende activiteiten.

4.1 Verteltasjes

Een Verteltas is een aantrekkelijke, stoffen tas, met daarin een mooi prentenboek en daaraan gekoppeld allerlei spelletjes en opdrachten die met het boek te maken hebben. Als kinderen er mee aan de slag gaan, komen de verhalen tot leven. Iedere verteltas is weer anders, passend bij de inhoud van het boek.

Dit helpt hen hun woordenschat te vergroten, en stimuleert hun taalverwerving en geletterdheid. Maar andere kennis en vaardigheden worden gestimuleerd, van rekenvaardigheid (wanneer er in het boek aantallen voorkomen) tot concentratievermogen (b.v. door een memoriespelletje n.a.v. elementen uit het verhaal. Bij ieder boek wordt naar specifieke toepassingsmogelijkheden gezocht.

Naast gebruik in de brede school worden de tassen aan kinderen en hun ouders uitgeleend, om er thuis samen met hun ouders mee bezig te zijn. Ouders maken hier een verslagje van en leveren dit weer in op school. Ze ervaren zo hoe belangrijk en plezierig het kan zijn om samen hun kind talig bezig te zijn.

De rol van ouders

Vaak verrichten ouders nuttige taken binnen de school, zoals het bieden van ondersteuning bij activiteiten of het vervullen van een functie in medezeggenschapsraden of besturen. In het Verteltasjesproject hebben ouders een andersoortige inbreng. Ze produceren hier zelf leer- en ontwikkelingsmaterialen voor jonge kinderen. Ze bespreken dit met leidsters en leerkrachten: past dit bij de ontwikkelingsfase? Biedt dit voldoende mogelijkheden etc. Leerkrachten en leidsters creëren de randvoorwaarden, zoals het ter beschikking stellen van ruimte, het plannen van bijeenkomsten en het bespreken van de ideeën. De Verteltasjes worden zowel in school, de peuterspeelzaal, Het Speelhuis, BSO en bij de kinderen thuis gebruikt, maar ook door de kinderen die deelnemen aan het project 'Groot leest voor aan klein'.

Het maken van Verteltassen vraagt om vaardigheden en inlevingsvermogen van ouders. Om een Verteltas te kunnen samenstellen, nemen ouders kennis van aantrekkelijke prentenboeken. Vervolgens verdiepen ze zich al doende in de verschillende aspecten van een prentenboek, zoals de taal, de verhaallijn, de personages, de begrippen, de emoties etc. Deze aspecten vertalen zij in materialen en vormen die aantrekkelijk zijn voor kinderen. Ouders raken zo verder betrokken bij het ontwikkelingsproces van (hun) kinderen en leveren hier zelf een actieve bijdrage aan, die vervolgens brede school- Breed wordt ingezet. Een nevendoelestelling is het stimuleren van de samenwerking tussen de ouders van verschillende partners binnen de brede school.

Het ontstaan

Het was een ouder die Drea Decnop, leerkracht van de Nieuwe Kring, op de Verteltasjes attendeerde. Zo kwam zij in contact met de Stichting Nederlands Centrum Verteltassen. Deze gaf een Verteltas te leen, passend bij een project waar de school op dat moment mee bezig was. Drea: "We kenden het idee achter de Verteltassen niet, maar we werden gelijk enthousiast toen we wisten hoe de tassen ingezet konden worden. Het concept is in 1995 in Engeland ontwikkeld door Neil Griffiths, eerst werkzaam als onderwijzer op een basisschool en nu de directeur van het National Storysacks Project in Engeland. Na het verzamelen van informatie en diverse contacten met de net gestarte Stichting, hebben we in februari een workshop gevolgd.

Hierbij waren de verschillende geledingen van de brede school vertegenwoordigd. Iedereen was heel enthousiast want zo'n tas ziet er heel leuk uit. Maar dan aan het werk....."

De organisatie

Er werd een plan opgesteld waarin doelstellingen en te nemen stappen werden vastgelegd. Drea Decnop werd als coördinator binnen de school aangesteld.

Eerst werd materiaal verzameld voor de Verteltas, de visie erop, inhoud, en de benodigde financiën.

Vervolgens werd er een breed draagvlak ontwikkeld bij de partners in de brede school. Daarna werd een projectgroep 'de Verteltas' gevormd, bestaande uit een afgevaardigde uit elke geleding. Elk projectgroeplid wordt de trekker van haar eigen Verteltasgroep, binnen haar eigen geleding. Zij werft en stuurt in eerste instantie haar eigen ouders aan. In de bibliotheek van Amsterdam Zuid-Oost werd een workshop bezocht. Elke groep maakte vervolgens een eigen plan met als eerste doelstelling om voor een bepaalde datum één tas klaar te hebben voor een demonstratie. Daarna werd een borrel met alle betrokkenen georganiseerd, ontbond de oorspronkelijke projectgroep zich en er werden één of twee projectcoördinatoren gekozen, die samen met de ouders van de verschillende geledingen de nieuwe projectgroep 'de Verteltas' gaan vormen. Deze groep schrijft een nieuw projectplan, waardoor er een continue stroom van het maken van Verteltassen ontstaat.

Drea: "We zijn een aantal keren met ouders en een aantal leerkrachten bij elkaar geweest om te overleggen wie wat zou doen en waar je tegenaan loopt. Het blijft moeilijk om iedereen eens in de zes weken bij elkaar te krijgen, daarom zijn we er toe overgegaan om rond een boek een groep ouders en een leerkracht te verzamelen, die dan onderling afspreken wie wat doet. Ongeveer eens per zes weken komen we kort bij elkaar met een vertegenwoordiger van elk groepje. Er worden notulen gemaakt die iedereen krijgt toegestuurd. Het is gebleken dat het wel nodig is om elkaar regelmatig even te zien, omdat het anders te vrijblijvend wordt en het werk blijft liggen".

Opbrengst en ervaringen

Nelie Röfekamp: "Het leuke is dat ouders het zelf doen, ze maken elkaar enthousiast en verzinnen samen creatieve ideeën. Een voorbeeld: we hadden weer nieuwe ouders nodig. Zegt een van de tassesouders: 'weet je wat, ik maak een interactieve brief voor het internet'. Dat bleek zeer effectief. Dat is nou zo leuk, zo wordt er weer een stukje heel organisch aangebouwd. Zo moet het zijn".

Peuterspeelzaal Het Speelhuis heeft zo ook een groep ouders rondom verschillende boeken gevormd. Deze ouders werken op gezette tijden tijdens de peuterspeelzaal - uren gezamenlijk aan "hun" Verteltassen. Edith Goldschalk, peuterleidster op het Speelhuis, en Silvine Hunt, voorzitter van het bestuur vertellen: "Het is ontzettend leuk. Ouders zijn enthousiast. Hierdoor ontstaat meer betrokkenheid van ouders met de leidster en met het hele gebeuren in de peuterspeelzaal. Verder vraagt het om samenwerking tussen ouders. Ze maken het samen en iedereen kan zijn steentje bijdragen. Er ontstaat saamhorigheid, iedereen komt binnen. Er komen ook steeds meer ideeën, uit enthousiasme. Bij het samenstellen van de tas zien ze goed het kinderspectief: Ze gaan heel diep nadenken: is dit wel geschikt, hoe zal dat overkomen bij de kinderen, zullen de kinderen het begrijpen? Ideeën van ouders worden voorgelegd aan leidsters en leerkrachten en vervolgens verder uitgewerkt.

Wij verwachten dat dit project blijvend is: de ouders willen gewoon dat het goed gaat met die tassen. Dat werkt ook als de kinderen overstappen naar de Nieuwe Kring. Ze blijven wel meedoen. Wij genieten er van om ouders op vrijdagochtend bij elkaar te zien. De tassen worden steeds mooier. De eerste tassen zijn het moeilijkst, maar als ze aan de gang gaan, komen ideeën vanzelf. Eerst hadden we het over zes tassen, inmiddels zijn het er 20! En alles wordt echt op papier uitgewerkt: wie doet wat! Ouders gaan daarbij elkaars competenties waarderen."

En verder

Inmiddels zijn de tasjes aan alle ouders van de onderbouw en voorschool gepresenteerd. Ouders reageerden enthousiast. Het team heeft de tassen gebruiksklaar gemaakt, zodat ze uitgeleend worden. De leidsters van Popeye zien mogelijkheden voor gebruik in de naschoolse uren.

Schema Verteltasjes

Inhoud	Ouders vervaardigen de tasjes met aantrekkelijke materialen rondom de inhoud van uitdagende prentenboeken (popjes, puzzeltjes, spelletjes, recepten etc.)
Deelnemers	<ul style="list-style-type: none">• Ouders: vervaardigen de tasjes• Kinderen van school, peuterspeelzaal, KO, BSO
Elementen van (min of meer) Levensrecht leren	<ul style="list-style-type: none">• Ouders volgden een workshop bij de bibliotheek• Ouders stellen zich op de hoogte van het boekenaanbod• Ouders leven zich in in aspecten van de ontwikkeling van kinderen, zoals taalstimulering, ontwikkeling van de fantasie, rekenvaardigheden, wereldoriëntatie etc.• Ouders van verschillende partners werken samen• Ouders gaan samen met hun kind aan de slag met de verteltasjes en ervaring hoe belangrijk het is om samen met je kind spelenderwijs aan taalontwikkeling te werken.
Tijdstip	Gedurende het schooljaar. Peuterspeelzaal: vaste ochtenden. School: wisselende tijdstippen. Regelmatig gezamenlijke bijeenkomst
Partners	Intern: Peuterspeelzaal, KO, School Extern: <ul style="list-style-type: none">• Stichting Nederlands Centrum Verteltassen (www.verteltas.nl),• de bibliotheek Amsterdam Zuid-Oost (workshop)• Bibliotheek Diemen
Organisatie	Projectgroep de Verteltas, waarin school, peuterspeelzaal vertegenwoordigd zijn. De tasjes worden in de brede school gebruikt, maar ook uitgeleend aan ouders en kinderen om er thuis mee aan de slag te gaan
Kosten	Materiaalkosten € 4290, uit GOA gelden van de gemeente Diemen. Per tas ca. € 70,00

4.2 Keuzecursussen

Ouders als bron

De keuzecursussen worden gegeven door ouders. Veel ouders beschikken over specifieke kennis, vanuit hun persoonlijke belangstelling en/of hun professionele achtergrond. Zij zijn hier 'leermeester' en hebben iets uit te delen op het vlak van hun expertise en deskundigheid. Ouders vinden het bovendien heel leuk iets 'terug te doen' voor school en voelen zich gewaardeerd. Volgens schoolleider Nelie Röfekamp vormen ze voor de school dan ook 'een rijke bron', een potentieel waar de school graag uit put. De ouders worden geworven via de Schoolkrant, de Schoolgids, via posters op de toegangsdeuren, en door hen rechtstreeks benaderen op basis van beroep of hobby (die bekend is).

De keuzecursus wordt op vrijdagmiddag gegeven, in workshop-vorm. Deze 'workshops' kunnen in school plaatsvinden, maar ook op andere locaties, zoals in de sporthal, het Diemer Bos, de kinderboerderij, bij Radio Diemen etc. Ze duren van 13.30 –15.00 uur. Samen vormen de workshops een cyclus, die zo'n 6 à 7 weken duurt.

Elke keuzecursus-workshop biedt plaats aan zo'n 15 kinderen, in leeftijd variërend van 9 tot en met 13 jaar. Uit praktische overwegingen is er gekozen voor de vrijdagmiddag. Omdat de jongere kinderen t/m groep 4 op vrijdagmiddag vrij zijn is er dan meer ruimte in school voor 'grote' en 'drukke' activiteiten .

Alle kinderen tekenen in en spreken daarbij drie voorkeuren uit. De leerkrachten proberen de kinderen gericht te stimuleren om deel te nemen.

De keuzecursussen voegen iets toe aan het onderwijs. De workshop-vorm geeft kinderen de mogelijkheid langer door te gaan op een activiteit die hem/haar boeit, zodat er verdieping en/of verbreding kan ontstaan. Ook andere intelligenties dan de cognitieve- worden aangesproken. Het dagdeel kan helemaal besteed worden aan de activiteit en er kan in 6 weken naar een resultaat toegewerkt worden. Binnenschools is er doorgaans geen tijd en ruimte om zo te verdiepen en te verbreden. Er moeten teveel leerdoelen en eindtermen gehaald worden. Ook organisatorisch stuit deze manier van werken op grote problemen.

Met de ouders wordt de cursus voorgesproken. Ze krijgen eerst een globale uitleg. Daarna maken ze, aan de hand van een door de school ontwikkelde format, een lesopzet voor 6 weken, waarbij inhoud, voorbereiding en doel/resultaat van de lessen beschreven staat. Op basis hiervan kijkt de school of het een 'reëel en haalbaar lesconcept is. Er is een leerkracht beschikbaar die de ouders zonodig kan ondersteunen of even bij kan springen.

Elke ouder heeft zo zijn eigen aanpak. Elke keuzecursus eindigt met een korte reflectie op het proces en de productresultaten. Het laatste half uur van de *laatste* keuzecursus is ingeruimd voor een presentatie/tentoonstelling. Hierbij zijn ouders en belangstellenden welkom. Tijdens de cursus is de leerkracht in principe niet aanwezig.

Nelie Röfekamp: "De keuzecursussen sluiten bij uitstek aan bij de basisprincipes van het Jenaplanonderwijs, dat uit gaat van het kind als *totaalpersoon*. Een kind moet kunnen ervaren dat het altijd telt en wel helemaal, omdat het naast zijn zwakke kanten altijd sterke competenties heeft.

Op onze school proberen we die competenties van kinderen aan te spreken en er bij aan te sluiten, zodat het kind een positief zelfbeeld kan ontwikkelen en kan gaan werken aan de minder sterke kanten".

Opbrengst en ervaringen

Volgens Nelie Röfekamp, "beleven kinderen, leerkrachten en ouders er heel veel plezier aan. Doorgaans zijn de workshops die door ouders worden gegeven van een goed niveau. Leerkrachten en kinderen ervaren de lessen die door ouders worden gegeven niet als wezenlijk anders dan die door de leerkrachten worden gedraaid. Ouders hebben wel meer moeite met kinderen die afwijken van het gemiddelde kind. We proberen daarop te letten bij het indelen van groepen.

Ouders ervaren het als zwaar, maar bevredigend". Voor de brede school betekent de inzet van ouders een mogelijkheid een breder aanbod en een grotere variëteit aan activiteiten te bieden. De betrokkenheid van ouders bij de (school)ontwikkeling van hun kinderen is daarnaast een groot goed".

De keuzecursussen leveren dan ook veel op. De verschillende intelligenties worden aangesproken. Kinderen leren elkaar's competenties waarderen en leren daar gebruik van te maken .

Ze doen vaardigheden op als (taal)vaardigheid, presentatie vaardigheden en creativiteit. Daarnaast zijn er meta cognitieve effecten als het vermogen tot overleggen, samenwerkend leren, coöperatief leren, inzicht, werkaanpak en organisatie en het vormen van een brede belangstelling. Deze vaardigheden worden ook gebruikt bij projecten en bij een vak als wereldoriëntatie.

Voorbeelden van keuzecursussen zijn:

- Beeldende vorming: o.a. beeldhouwen, werken met gips (3D), werken met klei, aquarelleren, druktechnieken, kennismaken met Cobra, van Gogh etc.
- Drama: o.a. samen een toneelstuk schrijven en instuderen, hoorspel bedenken en samenstellen (resultaat branden op CD Rom)
- Dans : streetdance, volksdans, flamenco
- Muziek: o.a. vuilorkest, smartlappen koor
- Techniek: o.a. experimenten met beweging, experimenten met energie, websites bouwen, kleding ontwerpen, patroon tekenen en maken, rijgtechnieken met kralen / sieraden ontwerpen
- Denkspele: schaken
- Talen: kennismaken met Frans, Spaans
- Koken: eenvoudige recepten uit de warme en koude keuken; recepten aflezen, stukje voedingsleer
- Sport: kennismaken met verschillende sporten
- NME: op pad met de boswachter
- Foto/film: actualiteiten rubriek samenstellen, beeldverhaal maken, reportage etc.
- EHBO

De Nieuwe Kring gaat uit van de 7 intelligenties van Gardner: de Intra persoonlijke -, inter persoonlijke -, logisch mathematische -, naturalistisch-, verbaal-linguïstische -, muzikaal-ritmische -, lichamenlijk-kinestetische- en visueel ruimtelijke intelligentie

En verder

Röfekamp: De keuzecursus in de huidige vorm valt binnen schooltijd. Als het format loopt, wordt bekeken hoe het in de buitenschoolse setting van de brede school een plek kan krijgen. We volgen het proces dus goed om vast te kunnen stellen welke randvoorwaarden er nodig zijn om ouders 'zelfstandig' in de brede school te kunnen laten participeren. Uiteindelijk is het doel het binnen- en buitenschools leren met elkaar te verbinden door activiteiten of belangstellingsonderwerpen die in school binnen de lesstof aan de orde zijn gekomen, buitenschools uit te werken in workshops en er concreet en praktisch mee aan de slag te gaan. Met name kinderen die een achterstand hebben t.o.v. hun leeftijdsgenoten zullen straks voor deze workshops benaderd worden. Een aanbod als dit zou vanuit de gelden voor het onderwijs achterstandenbeleid bekostigd kunnen worden, daarnaast is er ook inschrijving mogelijk voor kinderen vanuit de BSO. Hierdoor tracht de school segregatie tegen te gaan.

Schema keuzecursussen

Inhoud	Een veelheid aan onderwerpen
Deelnemers	Per workshop ca 15 kinderen, variërend in leeftijd van 9-13 jaar.
Elementen van (min of meer) Levensrecht leren	<ul style="list-style-type: none">• Ouders brengen actief hun specifieke deskundigheid in en vertalen dit naar een workshopvorm.• Kinderen leren dat van iedere deskundige te leren valt.• Kinderen laten aan eigen en andere ouders zien wat zij geleerd hebben
Tijdstip	Op de vrijdagmiddagen van 13.30 – 15.00 uur. Een cyclus duurt 6 tot 7 weken
Partners	Ouders
Organisatie	<ul style="list-style-type: none">• Ouders worden geworven.• Ouders maken zelf een plan dat met hen wordt doorgesproken.• Kinderen kunnen drie voorkeuren opgeven.
Kosten	Materialen

4.3 Levende boeken

Jonge kinderen kunnen leren dansen met behulp van een expert die 'van buiten' is ingehuurd. Ze kunnen dit bovendien aan hun ouders laten zien, en hen uitnodigen met hen mee te doen. Dit doen zij gezamenlijk met andere peuters en kleuters binnen de brede school, als resultaat van het project 'Levende boeken'.

Doel van dit project is het stimuleren van het leesplezier bij peuters door de boeken die kinderen lezen met behulp van bewegingsactiviteiten en theater verder tot leven te brengen. Per boek worden er vier danslessen en een theatervoorstelling gegeven, die op elkaar afgestemd waren doordat bepaalde elementen steeds terug kwamen. Hierdoor wordt het leesplezier gestimuleerd, onder meer voor kinderen met een kinesthetische aanleg.

Levende Boeken werd geïnitieerd door de peuterspeelzaal. Vervolgens sluiten de peuters van kinderdagverblijf Hakim en de kleuters van De Nieuwe Kring aan. Edith: "Ik ben altijd bezig om nog meer met boeken te doen dan ze alleen maar voor te lezen. Voorlezen is niet voor alle kinderen leuk. Die moet je op een andere manier bereiken. Juist voor hen is dat belangrijk! En het werkt dus".

De peuterspeelzaal kiest met behulp van Kinderdanstheater Rettekete prentenboeken die zich hier goed voor lenen. De leidster leest de boeken verschillende malen aan de peuters voor. Naar aanleiding van het boek verzorgt Kinderdanstheater Rettekete een voorstelling, waarin allerlei voorwerpen, gebeurtenissen en emoties uit het verhaal op een nieuwe manier tot leven komen. Tussendoor komt de dansdocente in de peuterspeelzaal. Zij is een zelfstandig werkende professional die veel ervaring heeft met het werken met kinderen. Kinderdanstheater Rettekete is een zelfstandig theater, dat eerder succesvol elders in Diemen had opgetreden.

Edith: "Beweging is een belangrijk onderdeel van dit project. De bewegingen passen bij de gebeurtenissen in het verhaal. Het dansen is voor peuters heel moeilijk, maar ze vinden het erg leuk. Ik ben niet zo goed in

dansen, en wist ook niet goed hoe dat bij jonge kinderen past. Je leert er veel van als je het ziet. Daarna weet je wat je kunt doen. Silviane, voorzitter van het bestuur: "Ook voor kinderen is het erg leuk om eens met iemand anders te werken. Een deskundig dansdocent voegt echt iets toe".

Elke vierde les geven de peuters een dansvoorstelling voor hun ouders. Edith: "Dit was echt uitproberen. Hoe geef je met kleine kinderen een voorstelling voor ouders? We hadden ze verteld dat het een experiment was. Maar ze komen graag: ze maken hier tijd voor en noteren dit van te voren in hun agenda. Tijdens de voorstelling doen ouders zelf ook mee. De kinderen deden het voor, en hadden zo wat over te dragen. Voor ouders is het soms een ontdekking dat hun kinderen dit kunnen. Zowel de peuters en de ouders zijn bij deze gelegenheid enorm trots! Een ander positief effect is, dat de verschillende ouders elkaar zo leren kennen. De voorstellingen zijn echt heel goed. Bij elke voorstelling komen bepaalde muziekjes en liedjes terug die ook werden ook gebruikt bij de danslessen. Er was bijvoorbeeld een vast beginliedje en een slotliedje. De kinderen herkennen heel veel elementen uit de boeken, zoals bepaalde uitspraken en dieren en kleding". Nelie Röfekamp, directeur van de Nieuwe Kring bevestigt dit: "Het is ontzettend leuk om te zien hoe heel bewegelijke kinderen nu wel zeer geïnteresseerd kunnen zijn in boeken".

Ervaringen

'De aansluiting tussen Hakim en De Nieuwe Kring gaat,' volgens Edith, 'verbazingwekkend goed. Bij een theatervoorstelling passen er ineens heel veel kinderen in de ruimte van de peuterspeelzaal! Eerst wordt de ruimte voor de voorstelling klaargemaakt en zoeken we een plekje voor alle kinderen van Het Speelhuis. Vervolgens komen de kleuterklas van de Nieuwe Kring en alle peutergroepen van Hakim. Alle kinderen maken keurig plaats voor elkaar! De kleintjes voor, de groten achter. Ieder komt heel ordelijk binnen en gaat heel ordelijk weer weg! Je hebt helemaal niet zoveel nodig om het een succes te laten worden!'

Edith: "Leidsters en leerkrachten vinden het heel leuk en geslaagd. De samenwerking gaat gewoon heel leuk. We hebben allemaal inspiratie opgedaan. Annelies Groenendijk, directeur Stichting Kinderopvang Diemen beaamt dit: "Dit is simpel, maar leuk. De leidsters genieten ervan. Het kan zo maar! Zo nemen de leidsters elkaar mee. Ze zullen zaken nu zelf ook makkelijker oppakken". Silviane, voorzitter van het bestuur: "De laatste voorstelling dit jaar willen we ook samen voorbereiden. Pas dan kan je zien hoe ideeën echt bij elkaar komen. We gaan ook in een gezamenlijke sessie evalueren. Verder gaan we de resultaten op papier zetten, ter verantwoording naar de gemeente, maar ook voor onszelf".

Schema Levende boeken

Inhoud	Boeken worden door bewegingsactiviteiten en theater verder tot leven gebracht. Per boek worden vier dansvoorstellingen en een theatervoorstelling georganiseerd
Deelnemers	Peuters en kleuters van peuterspeelzaal, school en KO
Elementen van (min of meer) Levenrecht leren	<ul style="list-style-type: none"> • Peuters en kleuters leren dansen van een professional • Ze leggen de relatie tussen woord en beweging, tussen woord en muziek. Ze leren een verhaal "toe te passen" • Peuters en kleuters spelen een zinvolle rol door het geven van een voorstelling aan ouders • Leidsters, leerkrachten en ouders leren hoe er met peuters gedanst kan worden • Peuters/kleuterleidsters en leerkrachten bereiden deze activiteit samen voor en voeren deze op onderdelen samen uit.
Tijdstip	Een vijftal bijeenkomsten, verdeeld over het schooljaar
Partners	Intern: <ul style="list-style-type: none"> • Peuters KO en Speelhuis • Kleuters School Extern: <ul style="list-style-type: none"> • Bibliotheek • Kinderdanstheater Rettekete Privé dansdocente
Organisatie	Werkgroep met vertegenwoordigers van kleuterbouw en peuterspeelzaal
Kosten	€ 1800,00, ter betaling van de dansdocente en het theater, uit GOA gelden van de gemeente Diemen

4.4 Schrijver in de klas

Als je gezamenlijk aan leesbevordering werkt, ligt het voor de hand om kinderen kennis te laten maken met een "echte" schrijver. Doelstelling van Schrijver in de klas is, naast leesbevordering, het "bij elkaar over de vloer te komen", en samen toe te werken naar een feest. Dit is het thema van een van de gelezen boeken dat bovendien aansluit bij de periode van het jaar waarin er in de brede school verschillende feesten te vieren waren, o.m. Koninginnedag, het jubileum van de kinderopvang en de teamverjaardag, waarop de leerkrachten gezamenlijk op een dag hun verjaardag vieren. Het thema "feest" spreekt peuters en kleuters bovendien bijzonder aan, en maakt het mogelijk dat de kinderen zelf een bijdrage leveren. Aan het schrijversbezoek gaat dan ook de nodige voorbereiding vooraf.

Een leidster van kinderdagverblijf Hakim en van peuterspeelzaal Het Speelhuis en twee leerkrachten uit de kleuterbouw van De Nieuwe Kring pakken dit gezamenlijk op, en vormen een voorbereidingsgroepje. Hier worden de verschillende activiteiten bedacht en doorgesproken, en vervolgens teruggekoppeld naar collega's. In overleg met de Stichting Schrijvers, School en Samenleving valt de keuze op Eric van Os, die aansprekende verhalen en versjes maakt die geschikt zijn voor zowel peuters als kleuters. Bovendien komt hij uit het onderwijs, zodat hij weet hoe hij met kinderen kan omgaan. Een van de leerkrachten neemt contact met hem op, om voor te bespreken. Over en weer wordt gemaild, zodat Van Os op de hoogte is van de manier waarop er naar zijn bezoek wordt toegewerkt.

Met de peuters en kleuters wordt er het bezoek van Eric van Os, "het grote feest" voorbereid. De verhalen rouleren tussen de verschillende groepen en worden voorgelezen. Alle groepen studeren een liedje in. Er worden kringgesprekken gehouden en peuters en kleuters tekenen o.m. verhalen na. Gezamenlijk worden onder meer slingers en hoeden geknutseld. Bij dit knutselen gaat men over en weer bij elkaar op bezoek en helpen de kleuters de peuters. Ook worden gebeurtenissen, dieren en personen uit de verhalen door kinderen getekend.

En een feest wordt het. De kinderen worden ingedeeld in drie groepen van ca. 35 kinderen: een peutergroep en twee kleutergroepen. Van Os brengt verhalen, liedjes en gedichten ten gehore. Hij begeleidt zichzelf op de gitaar en brengt bovendien allerlei voorwerpen mee, die een rol spelen in zijn verhalen. In elke groep sluit hij aan bij wat de kinderen aanspreekt.

Daarnaast studeert een groep oudere kleuters een van de verhalen in en speelt dit als toneelstukje na voor de peuters, die hier erg van genieten.

Opbrengst en ervaringen

Volgens leerkracht Rina de Blik is het voor de kinderen in de eerste plaats leuk. Ook de doelstellingen zijn gehaald. Rina: "Inhoudelijk hebben ze veel opgestoken van de boeken op zich. Veel boeken en verhalen lenen zich om te bespreken met de kinderen. Allerlei gevoelens komen aan bod en worden besproken. Herken je dat? Hoe zou jij dat doen? En ook op sociaal gebied. De oudste kleuters bijvoorbeeld hebben in de klas een peuter gekozen om te begeleiden bij het maken van een muts. Daar hebben ze ook enorm van geleerd. Hoe help je, zonder het voor de peuter te gaan doen."

Er worden competenties aangesproken als de taalvaardigheid, het luisteren (de "luisterhouding"), het kunnen samenwerken, het inlevingsvermogen, de fantasie en de motoriek. De kinderen leveren zelf een actieve bijdrage om het bezoek tot een succes te maken: Ze horen de verhalen, ze knutselen, versieren zichzelf en de ruimte met resultaat. Ze leren liedjes om deze samen met de schrijver te kunnen zingen. De tekeningen die naar aanleiding van de verhalen ontstaan zijn gebundeld als boek aan de schrijver aangeboden. Samen kunnen ze er zo een feest van maken. Ook ervaren kinderen het plezier van "samen iets doen".

Voor de leidsters biedt het project een verder inzicht in het ontwikkelingsproces van de kinderen, onder meer in wat de kleuters sinds hun peutertijd geleerd hebben. De leidsters zijn onder de indruk van de aanpak van Van Os. Naar aanleiding hiervan ontstaat het idee om meer met muziek te gaan doen.

En verder

Leerkrachten en leidsters willen op dit resultaat voortborduren. In de eerste plaats door hun onderlinge relatie verder te ontwikkelen. Rina: 'Er ontstaat door de samenwerking meer respect voor elkaar. Door zicht te

krijgen op elkaars werkplekken: Hoe is de werkwijze, hoe gaan zij met kinderen om. Wat kunnen we van elkaar leren? Waar herkennen we elkaar in, waar is het heel anders en waarom? Door dit soort projecten doorbreek je de vaste structuren. Mensen worden wakker geschud, zien weer eens andere dingen, komen op ideeën. Krijgen weer een impuls. Doordat je van elkaar leert, zie je beter hoe je nog mooier zou kunnen aansluiten op elkaar.'

Het project krijgt een vaste plek in het jaar, en dan weer met nieuwe activiteiten.

Schema Schrijver in de klas

Inhoud	Peuters en kleuters bereiden zich gezamenlijk voor op het bezoek van een schrijver.
Deelnemers	Peuters en kleuters van peuterspeelzaal, school en KO, samen 105 kinderen
Elementen van (min of meer) Levensrecht leren	<ul style="list-style-type: none"> • Peuters en kleuters ontmoeten een schrijver. • Aan deze ontmoeting dragen zowel de schrijver als de peuters en kleuters bij, zodat de relatie wederkerig is. Samen hebben ze er zo een feest van gemaakt. • Kleuters studeren een van de verhalen in en spelen dit als toneelstukje na voor de peuters. • Peuters en kleuters knutselen samen. Kleuters helpen de peuters • Leidsters en leerkrachten leren van elkaars aanpak en van de aanpak van de schrijver • Peuters/kleuterleidsters en leerkrachten bereiden deze activiteit samen voor en voeren deze op onderdelen samen uit.
Tijdstip	Gedurende vier weken in het voorjaar
Partners	Intern: School, peuterspeelzaal, Kinderopvang Extern: Stichting Schrijver, School en Samenleving, de schrijver Eric van Os en de bibliotheek.
Organisatie	
Kosten	

4.5 Groot leest voor aan klein

In het project: "Groot leest voor aan klein" lezen kinderen uit groep 6, 7 en 8 die zich hiervoor opgeven, eens per week voor aan de peuters van Het Speelhuis en de kinderen van Hakim. Daar ging de nodige voorbereiding aan vooraf. Want voorlezen aan peuters is een kunst apart.

De voorlezers krijgen van de jeugdbibliothecaris in de Openbare bibliotheek Diemen een korte cursus 'Voorlezen aan peuters'. De jeugdbibliothecaris is voorafgaand aan de start van het project uitgenodigd in de werkgroep conceptvorming om mee te denken de mogelijkheden. Ze bereidt de voorleescursus vervolgens zelf voor. voorlezers leren e.e.a. over boeken voor jonge kinderen, over hoe peuters luisteren en over hoe je ze kunt betrekken bij een verhaal. Ze zoeken vervolgens onder begeleiding van de bibliothecaris zelf de boeken uit, die hen geschikt lijken om voor te lezen. Tijdens een 'terugkombijeenkomst', worden ervaringen uitgewisseld, en krijgen een welverdiend Voorleesdiploma uitgereikt. Voorafgaand aan het voorlezen stellen de voorlezers zich zelfstandig aan de leidsters ("best eng..."). De leidster delen de peuters in groepjes van twee. Vervolgens kan het voorlezen beginnen.

Opbrengst en ervaringen

De resultaten zijn positief. De leidsters van Hakim en Het Speelhuis dat de peuters het erg leuk en spannend vinden om door "grote"

Khorseed: "Ik ben me zelf gaan voorstellen aan de peuters. Ik heb gevraagd hoe ze heetten. Ik vond het leuk. Het is gewoon leuk om voor te lezen aan peuters. Het is niet moeilijk. Ze luisteren meestal wel, behalve als je op een drukke plek zit. Dan worden ze afgeleid. Dan wacht ik even en ga ik gewoon weer door. Op de voorleescursus heb ik geleerd dat je niet boos moet worden als ze praten. Dan praat ik mee en wacht ik tot ze weer luisteren. Mijn voorleesdiploma is heel mooi. Het is geschreven met een speciale pen, een kalligrafeerpen. Thuis vonden ze dat ook".

over
De

zij
voor

zien

kinderen te worden voorgelezen. De leidsters bewonderen de aanpak en de motivatie van de voorlezers: "Ze verzinnen soms slimme oplossingen voor peuters die afgeleid dreigen te raken en ze gaan er helemaal voor!" Marianne Mondeel, jeugdbibliothecaresse van de openbare bibliotheek Diemen die de voorleescursus verzorgde, bevestigt dit: "De kinderen nemen met volle overgave aan de cursus deel, en nemen het heel serieus. Ook de leerkrachten van DNK zien dat de voorlezers zich met veel plezier op deze klus storten. Het omgaan met deze leeftijdsgroep vormt voor een aantal voorlezers een nieuwe ervaring: "Wat zijn ze klein!".

De opbrengst wordt gevormd door een combinatie van leesplezier en het inzetten van sociale competenties. De kleintjes hebben plezier in het contact met grote kinderen. Edith: "Voor mijn kleintjes is de aandacht van een groot kind heel leuk. Ook als het niet zo van die luisteraartjes zijn. Ze gaan zitten en hoeven alleen maar te kijken naar de voorlezer. Ze vinden het verhaal leuk, maar het contact is nog belangrijker". Annelies Groenendijk, directeur Stichting Kinderopvang Diemen, bevestigt dit: "Kinderen vinden het enorm leuk om met een groot kind te praten, mee te kijken en dingen aan te wijzen". De leidsters zien verder dat de peuters geconcentreerd luisteren naar de verhalen en dat hun fantasie geprikkeld wordt. Leerkrachten zien hoe grote kinderen zelf enthousiast zijn over de boeken die zij uitkiezen om voor te lezen. Het is voor hen leuk om zo welkom te zijn: het stimuleert hun zelfvertrouwen. De voorlezers leven zich duidelijk in, en hebben zorg voor de kleintjes. Ze dragen helemaal zelf de verantwoordelijkheid voor deze klus.

Niels: "Ik vond het wel leuk. Het leukste is dat peuters reageren op alles wat je doet. Als je voorleest, zeggen ze: 'Ik heb ook een hond'. Ik zeg dan: 'Oh ja? En hoe heet die?' Daarna ga je weer door met je verhaal. Ik zoek boeken uit die ik zelf vroeger leuk vond. Op de cursus heb ik geleerd dat ik ook zelf een verhaal mag verzinnen en ook veel naar de plaatjes moet kijken. Ik had twee leuke peuters: Daniel en Jelle"

En verder?

De frequentie lag aanvankelijk op zo'n drie maal per week. Dit bleek te veel en stuitte op roosterproblemen: de frequentie is nu teruggebracht naar de woensdagochtend. Doordat de voorlezers dit helemaal zelf organiseren, ontstond het gevaar dat de leidsters vergaten dat de voorlezers zouden komen. Deze leidsters ervoeren dit zelf als erg vervelend naar de voorlezers toe. In de werkgroep conceptvorming stellen zij voor om toch meer coördinatie rondom deze activiteit in te stellen.

Schema Groot leest voor aan klein

Inhoud	Kinderen volgen een voorleescursus en lezen vervolgens voor aan peuters
Deelnemers	<ul style="list-style-type: none"> • Kinderen groep 6, 7 en 8 van de basisschool • Peuters Kinderopvang en Peuterspeelzaal In het totaal zijn inmiddels zo'n 50 peuters voorgelezen.
Elementen van (min of meer) Levensrecht leren	<ul style="list-style-type: none"> • Voorlezers krijgen een cursus van een deskundige: de jeugdbibliothecaris . de cursus vindt plaats in de bibliotheek. • Ze raken op de hoogte van het boekenaanbod • Ze leren de vaardigheden die nodig zijn om voor te lezen aan peuters: inleven, contact maken, luisteren • Ze zetten deze vaardigheden zinvol in • Ze nemen zelf verantwoordelijkheid voor de organisatie (zie ook hoofdstuk 1) • Peuters genieten van de interactie met een "groot" kind dat speciaal voor hen komt voorlezen
Tijdstip	<ul style="list-style-type: none"> • Voorlezen: Eens per week op woensdagochtend. • Voorleescursus: voorafgaand aan voorleessessies
Partners	Intern: Basisschool, KO en Peuterspeelzaal Extern: bibliotheek
Organisatie	<ul style="list-style-type: none"> • Leerkracht meldt kinderen aan bij voorleescursus bibliotheek • Kinderen volgen zelf voorleescursus in bibliotheek Kinderen stellen zich voor aan leidsters, komen zelf peuters ophalen, zoeken een plek en leveren kinderen weer in de groep af.
Kosten	Geen directe kosten

Natuur en Techniek

Een goede manier om te werken aan ontwikkelingskansen voor kinderen, is het besteden van extra aandacht aan natuur en techniek. Ook financieel liggen hier kansen: het ministerie van OC&W stelt in het kader van het Verbredings Programma Techniek in de Basisschool extra gelden beschikbaar voor het stimuleren van techniek en natuuronderwijs. Een van de achterliggende doelstellingen is het toeleiden van meer leerlingen naar bètaopleidingen.

Het Verbredings Programma Techniek richt zich op de basisschool. In Diemen wordt gekeken hoe natuur en techniek vorm kan krijgen binnen de brede school. Immers, ook in de naschoolse setting doen zich hier mooie kansen voor. En ook peuters zijn, vaak impliciet bezig met allerlei verschijnselen op het gebied van natuur en techniek. Daar is echter wel bewustzijn bij de leidsters voor nodig. Ook in dit project besloten leerkrachten en leidsters om zich gezamenlijk de noodzakelijke kennis eigen te maken.

4.6 Leren onderzoekend en ontwerpend leren (LOL)

Leerkrachten en kinderen als onderzoeker

Na het lezen van een column van professor Dijkgraaf in NRC waarin hij op een inspirerende manier techniek in het leven van jonge kinderen besprak, werd contact met hem opgenomen. Hij reageerde enthousiast, en verwees door naar het LOL-project van het AMSTEL Instituut. Het Amstelinstituut is het instituut van de Universiteit van Amsterdam, dat zich bezig houdt met onderzoek en ontwerp van onderwijs in de bètavakken. Ook Nemo ('het grootste science center van Nederland voor kinderen die nieuwsgierig zijn') is hier partner. Met het pilotproject LOL (Leren Onderzoekend en ontwerpend Leren) wordt een vernieuwende stap gezet naar goed natuur- en techniekonderwijs in het basisonderwijs, met de nadruk op ontwerpend/ onderzoekend leren.

De start van het project ligt dus bij de Nieuwe Kring. Het is inmiddels een van de 8 pilot scholen waar in het volgende schooljaar lesmateriaal uitgeprobeerd wordt in groep 3 t/m 6. Aansluitend op het LOL-project is er het project 'science center op school'. Dit project van NEMO richt zich op kinderen uit groep 7 en 8. Buitenschoolse opvang Hakim wil hier bij aansluiten voor jongeren kinderen in de naschoolse situatie.

Bij het ontwerpend / onderzoekend leren staat het kind als onderzoeker centraal. Een kritische houding wordt aangeleerd waarbij veel aandacht is voor praktisch werk (*hands-on* activiteiten). De leerkracht schept de voorwaarden voor dit proces. In het project is dan ook ruime aandacht voor de training van leerkrachten. Van De Nieuwe Kring doen 3 leerkrachten uit groep 3 t/m 6 mee aan het LOL-project. Frank Hoefnagels begeleidt in opdracht van het Amstelinstituut de ontwikkeling van het lesmateriaal vanuit zijn rol als leerkracht.

Toepassing in de brede school

De leerkrachten experimenteren inmiddels met hun lessenseries in de klas. Op grond van hun bevindingen wordt het lesmateriaal verder aangepast en verfijnd.

Van hieruit worden stukje bij beetje de resultaten en ervaringen van LOL breder getrokken, binnen De Nieuwe Kring naar andere groepen en naar groep 1 en 2 en verder naar de peuters van peuterspeelzaal en kinderopvang.

Ook hele jonge kinderen ontdekken immers al spelenderwijs van alles op het gebied van natuur en techniek. Denk maar aan vallen, aan spelen met zand, aan het kijken naar de maan, etc. En ook de naschoolse opvang vindt plaats in een setting die heel eigen mogelijkheden tot ontwikkeling met zich mee brengt. De Buitenschoolse sluit ook aan en maakt een start met de samenwerking met Nemo. Een eerste stap in die richting vormden de proefjesmiddagen die door het Amstelinstituut worden georganiseerd.

Schema Leren onderzoekend en ontwerpnd leren

Inhoud	Het ontstaan van lesmateriaal om kinderen onderzoekend en ontwerpnd te laten leren op het gebied van natuur en techniek
Deelnemers	Leerkrachten basisschool groepen 3 t/m 6
Elementen van (min of meer) Levensecht leren	<ul style="list-style-type: none"> • Leerkrachten leren zelf ontwerpnd leren tijdens trainingsdagen, samen met leerkrachten van andere deelnemende school, o.l.v. medewerkers Amstelinstituut • "Leerkrachten dragen zelf bij aan de ontwikkeling van het curriculum door kritisch meedenken, mee-ontwerpen, uitproberen en terugmelden • Kinderen leren onderzoekend en ontwerpnd: vanuit hun eigen vragen, en vanuit hun eigen context. • Leerlingen passen hun ontdekkingen toe in hun eigen context.
Tijdstip	Opbouw jaren 2005-2007, en daarna voortzetting
Partners	Amstelinstituut, Nemo
Organisatie	<ul style="list-style-type: none"> • Leerkrachten trainen tijdens trainingsdagen met (nieuwe) stof op het gebied van natuur en techniek • Er ontstaan lessenseries rondom thema's • Welke thema's zijn dit inmiddels precies?
Kosten	Geen directe kosten

4.7 Proeven aan proefjes

Bij het maken van proefjes ontdekken leidsters en leerkrachten al doende hoe basisprincipes in de natuurkunde werken. Zelf kregen zij destijds immers heel andere lessen voorgeschoteld.

Welmoet Damsma, vierdejaars student natuurkunde, biedt aan om een tweetal proefjesmiddagen te organiseren, één voor de leerkrachten van tussen- en bovenbouw en een voor de leidsters en leerkrachten van de peuters en de kleuter- en middenbouw. Welmoet maakt, samen met medestudenten, twee helder ingedeelde websites met aantrekkelijke proefjes voor kinderen in verschillende leeftijden (zie bijlage). Deze proefjes kunnen kinderen op school, maar zeker ook in de Buitenschoolse opvang gemakkelijk uitvoeren. Gezamenlijk met de procesbegeleider brede school wordt voorbesproken hoe deze middagen in te steken. Belangrijk is vooral dat leerkrachten en leidsters hun eigen schroom over boord zetten door zelf aan de slag te gaan en ontdekkingen te doen, en dat er tijd is voor reflectie en transfer: wat steken we hiervan op en hoe gaan we hiermee aan de slag met onze kinderen.

In de ruimte op het Amstelinstituut liggen op verschillende plekken materialen klaar rondom de thema's luchtdruk, elektriciteit, zwaartekracht en zwaartepunt. De materialen zijn eenvoudig, en in elke supermarkt verkrijgbaar. Hiermee gaan de leidsters en leerkrachten in groepjes aan de slag. De proefjes worden met enthousiasme en plezier uitgevoerd, en ook vanuit een kritisch en ervaren onderwijs-oog bekeken.

Vervolgens is er tijd voor gezamenlijke reflectie: wat kun je hiermee in jouw werk? Welke competenties gebruikt een kind als het met deze proefjes werkt? Welke relaties liggen er met andere leerstof, zoals o.m. taal? Hoe pas je dit in het programma? Hoe zijn de instructies? Wat kunnen kinderen er zelf aan toevoegen? Hoe kunnen klassikale en naschoolse setting, b.v. tijdens de naschoolse uren, elkaar hier versterken? Ook hier wordt door professionals 'van en aan' elkaar geleerd.

Duidelijk wordt, dat er veel mogelijkheden zijn. Het is leuk en motiverend voor kinderen om deze proefjes uit te voeren. Het aanbieden van verschillende proefjes rondom een thema, geeft kinderen de mogelijkheid om aspecten van het thema goed te doorgronden. De materialen zijn aantrekkelijk, simpel en niet duur. De proefjes nodigen uit tot ontdekken en experimenteren. Het is zeker leuk om kinderen uit te nodigen zelf proefjes en materialen toe te voegen.

Goed waarnemen en vervolgens het verwoorden van hetgeen wordt waargenomen is hier de basis van alle ontdekkingen. Er zijn o.m. relaties te leggen met teken- en rekenlessen. De proefjes zijn goed in te passen in het programma, o.m. in hoekenwerk en keuzecursussen. Kinderen die echt de smaak te pakken hebben, kunnen tijdens schoolse of naschoolse uren al bouwend, knutselend etc. voortborduren op hetgeen ze ontdekt hebben.

Opbrengst en ervaringen

Edith, peuterleidster van het Speelhuis is inmiddels volop aan de slag met natuur en techniek. Haar rol ligt in het stimuleren, het bevragen, het aangrijpen van de juiste momenten, inmiddels sprankelmomenten genoemd. Het Amstelinstituut probeert dergelijke sprankelmomenten vast te leggen op film, zodat dit kan dienen als inspiratie voor andere peuterleidsters.

Edith: "Als je er eenmaal mee bezig bent, blijkt natuur en techniek prima toe te passen met peuters. Alles kun je aangrijpen: schaduwen, zand, etc. je kunt gewoon materiaal gebruiken dat je al hebt. Zo'n moment ontstaat bijvoorbeeld als je met gips werkt, en poeder aan maakt met water. Dat wordt hard, hoe kan dat nou? Dat is magie. En ze denken erover na vanuit hun eigen kinderlogica. Als je met ze bezig bent, krijg je direct vragen of ze geven een uitleg. Een voorbeeld: de kinderen waren aan het bouwen en het Amstelinstituut kwam filmen. Een peuter nam er de tijd voor. Hem werd gevraagd: 'waarom ben je nu zo plat bezig'. En de peuter gaf dit antwoord, 'Je wilt toch een hoge toren? Als we hem eerst plat maken valt hij niet om!' En om zijn gelijk te bewijzen maakt de peuter een snelle hoge toren, en zegt: 'kijk, valt al!' De vastberadenheid waarmee ze de dingen doen, en als het dan toch anders loopt de verbazing. En er dan de volgende dag op terugkomen. Dat is heel grappig, dan komen ze alsnog met vragen".

"Peuters zijn so wie so constant aan het ontdekken, dat past bij kinderen in deze leeftijd. Heel veel dingen doe je al lang met peuters, maar nu kijk ik er bewuster naar, en grijp ik het moment aan om erover te praten, om samen te ontdekken". Silvine, voorzitter van het bestuur: "Ik herken dit van Edith. Als we erover praten, borrelt het. Steeds ontstaan er nieuwe ideeën. Edith is zelf gewoon nieuwsgierig, samen met de kinderen".

De leidsters van Het Speelhuis Hakim vinden dit lastiger. Directeur Annelies Groenendijk: "Het is voor de leidsters goed dat ze de proefjesmiddag bezochten. Maar sommige leidsters vinden het lastig hier een vervolg aan te geven: wat doe je er nu mee? Hier is overdracht van de collega's in de brede school nodig".

Van oudsher is de Het Speelhuis sterk op het verzorgen van kinderen gericht. Hygiëne en orde zijn belangrijk. Dit vraagt om een omslag in het denken en handelen van de leidsters. In de werkgroep Conceptvorming (zie hoofdstuk 5, organiseren van ontwikkeling) hebben leerkrachten en peuterleidsters meegedacht over mogelijkheden binnen het kinderdagverblijf. De belangrijkste rol van de leidster is het wekken van interesse, het aanmoedigen. Er moet letterlijk en figuurlijk ruimte gecreëerd worden om te experimenteren. Het is leuk om daarbij onverwachte materialen aan te bieden, zoals lege melkpakken, theedoosjes etc. Annelies Groenendijk ondersteunt dit: "het begin kan zijn: laat kinderen een keer per dag de melk inschenken. Ervaar een leeg pak. Zie dat dit een leermoment is, en grijp het aan. Geef dat aandacht als leidster, geef je kinderen de ruimte".

Inmiddels sluit Hakim ook hier aan.

Tijdens een teamavond die geheel gewijd is aan de brede school, kwamen ideeën en ervaringen aan bod. Ook hier wordt aangesloten bij de dagelijkse werkelijkheid van jonge kinderen. De washandjes die dagelijks in de wasmand dienen terecht te komen, worden b.v. door de kleintjes zelf gegooid. En wat is dan het verschil tussen een (bijna) droog en een kletsnat washandje. En rolt een sinaasappel anders dan een bal?

Bij Buitenschoolse Opvang Popeye wordt een voorzichtig begin gemaakt. Een van de leidsters heeft, evenals leerkrachten van De Nieuwe Kring, een cursus bij Science Centre NEMO gevolgd over het maken van zogenaamde 'exhibits', waarbij kinderen zich verdiepen in het werken van onderdelen en de wetenschappelijke verklaring hiervoor. Hiermee kunnen kinderen in de buitenschoolse opvanguren op de woensdagmiddagen aan de slag.

En verder

Inmiddels worden stagiaires aangetrokken. Dit wordt een gecombineerde stage waarbij twee stagiaires nauw samenwerken bij het verder ontwikkelen van de inhoud. Een stagiair van het Amstelinstituut zelf, die over inhoudelijke kennis beschikt op het gebied van natuur en techniek, en een stagiaire die beschikt over didactische kennis, bij voorkeur van de Pabo. Het Amstelinstituut wil hier haar medewerking aan geven, en ook financiën ter beschikking stellen voor materialen die aangeschaft worden om in de brede school natuur en techniek verder implementeren.

Schema Proeven aan proefjes

Inhoud	Leerkrachten voeren proefjes uit rondom thema's als luchtdruk, elektriciteit, zwaartekracht en zwaartepunt
Deelnemers	Leerkrachten, leidsters Kinderopvang, peuterspeelzaal en BSO
Elementen van (min of meer) Levensecht leren	<ul style="list-style-type: none">• Leerkrachten en leidsters maken zich al experimenterend basisprincipes op het gebied van natuur en techniek eigen• Zij bedenken samen hoe zij hiermee in de praktijk van hun dagelijks werk aan de slag kunnen, wat betreft aanpak en werkwijze.• Zij bedenken hoe hier een doorlopende lijn aangebracht kan worden
Tijdstip	2 woensdagen, een gedurende cursusjaar 2004-2005 en een 2005-2006
Partners	Het Amstelinstituut
Organisatie	<ul style="list-style-type: none">• Directie en bestuur verspreiden een uitnodiging en regelen vervanging.• Reflectie en verdere ontwikkeling vinden plaats in de conceptgroep
Kosten	Geen directe kosten

4.8 Kijkje in elkaars keuken (Leerkrachten en leidsters)

Een concreet project waarbij professionals 'aan en van' elkaar leren is 'Kijkje in elkaars keuken'. Leidsters en leerkrachten gaan op werkbezoek bij een collega-partner over wiens werkwijze zij graag meer willen weten. In de conceptgroep brede school zijn gezamenlijk de doelen voor dit project gesteld. Dit zijn:

- Elkaar als collega leren kennen,
- elkaar als professional leren kennen,
- van elkaar te leren en ideeën op te doen,
- inspiratie opdoen voor het aanbrengen van doorlopende lijnen.

Leidsters en leerkrachten bepalen vooraf bij welke collega zij graag op bezoek gaan. Zij spreken dit onderling met elkaar af, en regelen in overleg hun vervanging. Alles gaat met gesloten beurs.

Opbrengst en ervaringen

Edith, peuterleidster het Speelhuis neemt een kijkje in de keuken van Ineke van Woensel, leerkracht van de bovenbouw van de Nieuwe Kring. Ze heeft twee redenen om voor een bezoekje aan groep 7/8 te kiezen: het is een totaal andere leeftijdsgroep waarmee op een heel andere manier gewerkt wordt. Bovendien komen een aantal leerlingen van groep 7/8 bij de peuters van Hakim en Het Speelhuis enkele malen per week voorlezen in het kader van 'Groot leest voor aan klein' (zie hoofdstuk 4: Actief in de brede school) Edith kent deze leerlingen dus al, en vindt het leuk hen in hun eigen klas te zien functioneren. Bovendien zal het de drempel voor nieuwe leerling-voorlezers naar verwachting lager maken, als ze Edith in hun eigen klas al hebben ontmoet.

Het bezoek vindt plaats gedurende de eerste drie kwartier van de ochtend. Op het programma stonden de Voorleeskring en het Kringgesprek. Edith kijkt er enthousiast op terug. Inderdaad is het werken met kinderen in deze leeftijdsgroep wezenlijk anders. "Er zitten maar liefst zo'n 30 kinderen bij elkaar (in een peutergroep zitten er 16) en er gebeurt van alles. Op het eerste gezicht ziet dat er rommelig uit. Alle kinderen gaan op een gegeven moment iets anders doen, en veranderen van plek. Toch verloopt dit heel rustig en ordelijk en blijkt er weldegelijk structuur te zijn. Kinderen gaan zelf aan het werk, en ze helpen elkaar. Het zet je wel aan het denken: wat is nu eigenlijk rommelig en wat is geordend?"

Verder valt het op dat kinderen enorm zelfstandig zijn. De Nieuwe Kring werkt met groepen waarin kinderen van verschillende leeftijden gemengd zijn. Tot nu toe heeft Edith het gevoel dat dit misschien niet goed voor kinderen zou kunnen zijn. "Maar misschien is dit juist heel prettig en stimulerend voor kinderen".

Het kijkje in keuken van groep 7/8 "verruimt je blik en het zet je aan het denken. Bovendien is het heel leuk je collega's in de brede school te zien werken en te leren kennen".

Een andere ervaring komt van Rosette, leidster buitenschoolse opvang: “ Ik ben bij Marja in groep 3,4 geweest. Een deel van de kinderen uit deze groep wordt 's middags bij ons opgevangen. Wat een fantastisch werk doet zij. Ik heb veel respect voor alle voorbereidingen en afhandeling die daarvoor nodig is. Het is ook leuk om te zien hoe zij omgaat met ouders. Ze heeft me speciale dingen laten zien zoals het lezen en het hoekenwerk. Het is bijzonder om te zien dat kinderen een aantal taakjes krijgen die op het bord staan die ze zelf in hun eigen tempo doen. Dat is behoorlijk werken aan de zelfstandigheid. Wij doen dat weer op onze manier. In de klas moeten kinderen de taakjes afwerken: bij ons kunnen kinderen zelf kiezen”.

En verder

Dit project wordt verder doorgezet. Het voldoet aan de functie van elkaar leren kennen als collega en professional, het kweken van begrip en waardering voor elkaars werkwijze, en aan het met elkaar mee leren denken als professionals bij het aanbrenge van doorlopende lijnen in de brede school. Nelië Rölfekamp zou graag zien dat het 'Kijkje in elkaars keuken' op den duur taakgerichter wordt uitgebouwd.

Schema Kijkje in elkaars keuken (Leerkrachten en leidsters)

Inhoud	Wederzijds bij elkaar op bezoek om (beter) op de hoogte te raken van elkaars werkwijze
Deelnemers	Professionals van school, BSO, KO, peuterspeelzaal
Elementen van (min of meer) Levensecht leren	<ul style="list-style-type: none"> • Oriënteren op elkaars aanpak en werkwijzen • Eigen inzichten en vaardigheden vergroten/bijstellen • Afstemming
Tijdstip	Door het jaar heen. Naar wens. Op eigen initiatief. Vervanging eigen groep in onderling overleg
Organisatie	Leidsters en leerkrachten
Kosten	Geen directe kosten

5. HET ORGANISEREN VAN ONTWIKKELING

5.1 Proces en organisatie

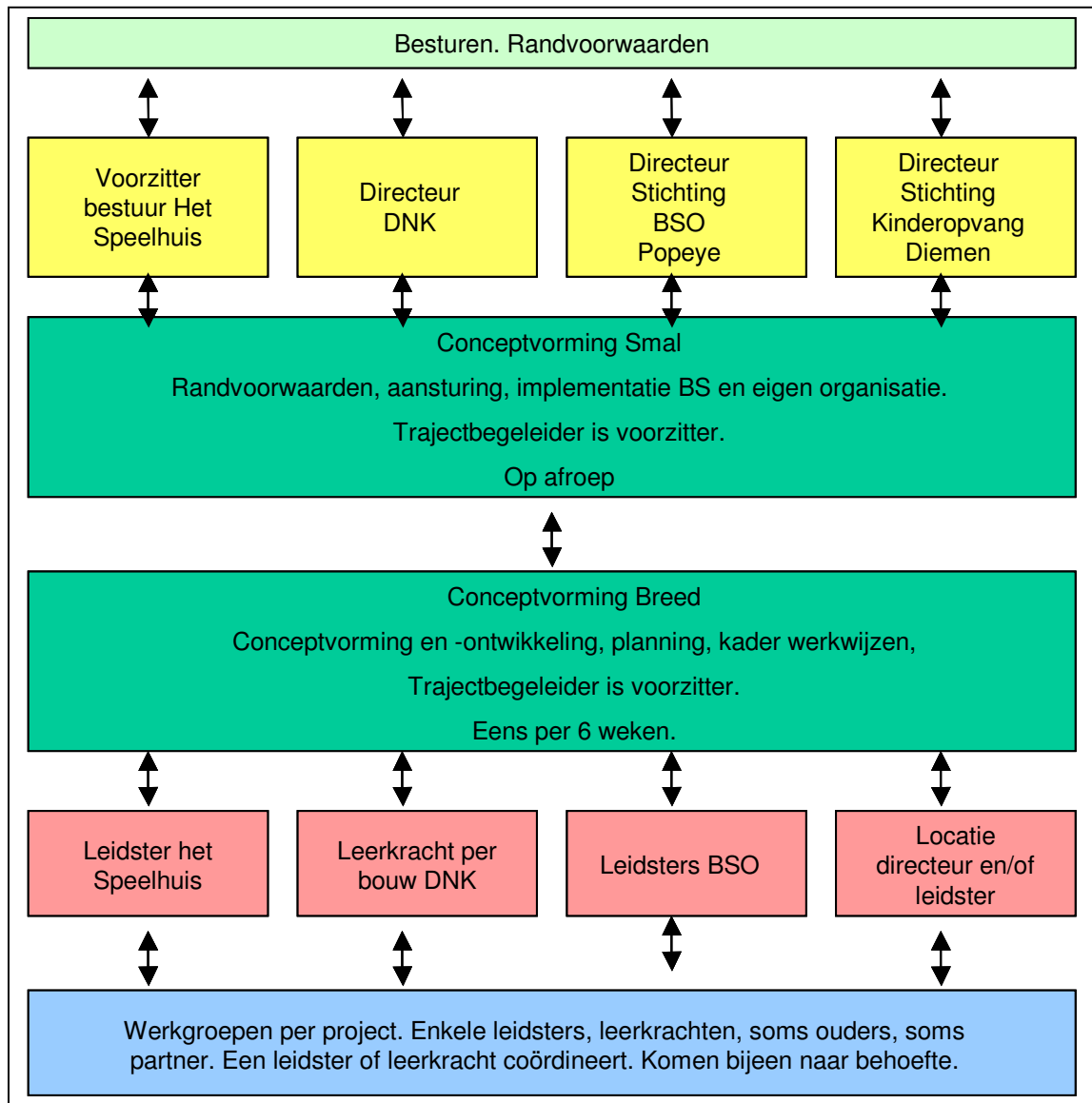
De bovenstaande samenwerking is geleidelijk aan tot stand gekomen. In 2003 wordt gestart. Er wordt een externe projectleider aangetrokken. Haar taak is het om te initiëren, kennis in te brengen en te werken aan randvoorwaarden, zoals onderling vertrouwen en respect, het betrekken en medeverantwoordelijk maken van alle betrokken gremia in de organisatie, en het geven van sturing aan dit proces.

Van het begin af aan is besloten de professionals op de werkvloer te betrekken en medeverantwoordelijkheid te geven: zij moeten het uiteindelijk doen. Een allereerste voorwaarde is wel plezier, voor professionals en kinderen. Een andere voorwaarde is hier het nemen van kleine stappen. Zo blijft alles behapbaar en raakt niemand overwerkt. Bovendien gaan de collega's die niet direct bij de inhoudelijke ontwikkeling van de brede school betrokken zijn zo makkelijker mee. Want vaak geldt hier: eerst zien, dan geloven.

Om de inhoud van de brede school nader vorm te geven, wordt een conceptgroep gevormd, in de wandelgangen de Conceptgroep-breed geheten. Deelnemers zijn de peuterleidster van peuterspeelzaal het Speelhuis, een leidster en/of locatiedirecteur van Kinderdagverblijf Hakim, een vertegenwoordiger van de leidsters van de Buitenschoolse opvang en een coördinator per bouw van De Nieuwe Kring.

In deze conceptgroep wordt het concept ontwikkeld en de kaders uitgezet. Vervolgens worden deze in de praktijk toegepast, vaak onder leiding van een coördinator, die de verantwoordelijkheid voor een project neemt, en daartoe een werkgroepje start. Deze coördinator verzorgt ook de contacten met partners buiten de brede school. Doorgaans is dit tot nog toe een leerkracht van de school, omdat deze over taakuren beschikt. In de conceptgroep wordt verder geëvalueerd, aangescherpt en bijgestuurd. Zo eens in de zes weken wordt er vergaderd, gedurende maximaal 2 uur op de woensdagmiddag.

Voorstellen die uit de conceptgroep voortkomen, worden voorgelegd aan het overleg van de drie directeurs van school, Het Speelhuis en buitenschoolse opvang en de voorzitter van het bestuur van de peuterspeelzaal. Dit overleg, dat in de wandelgangenprojectgroep smal wordt genoemd, komt bijeen op afroep. Op afroep wordt er overlegd met de verschillende besturen. Verder worden in de stuurgroep brede school alle beslissingen afgetikt. De inhoudelijke ontwikkeling van de brede school wordt hier vooral gezien vanuit het perspectief van de nieuwbouw. Binnenkort wordt een bijeenkomst georganiseerd voor de vier besturen samen.

5.2 Ervaringen

In de conceptgroep denken deelnemers met elkaar mee. Dit wordt inmiddels als een waarde op zich gezien. Rosette, leidster van buitenschoolse opvang Popeye: "Deelname aan de Conceptgroep is heel prettig. Je wordt erbij betrokken. Ik kan mijn mening inbrengen. Je leert mensen beter kennen. Maar je gaat ook makkelijker bij elkaar langs en je hebt meer te bespreken. Je kunt mondeling zaken uitwisselen, en checken. Het gaat dan ook over praktische zaken, zoals vallen bij gym, kinderen die niet afgemeld zijn". Edith: "Je zoekt elkaar nu makkelijker op. We worden collega's. Natuurlijk leer je daarvan. Als je kijkt hoe ze daar met kinderen om gaan. Het zijn toch kinderen in een andere leeftijd. Ook de manier waarop, de rust, het spelenderwijs leren. Als ik een school binnenloop, is dat het eerste dat me op valt: hier zijn ze allemaal aan het leren. Je pikt ook ideeën op: dat vind ik leuk, en dat vind ik leuk. Ik kan me niet voorstellen dat je niet van elkaar leert. Even meningen uitwisselen, overleggen, zie ik dat wel goed? Dat is echt gegroeid". Annelies Groenendijk, directeur Kinderopvang Diemen geeft aan in de eerste plaats mee te doen omdat zij het zelf leuk vindt. "Het is heel inspirerend. Ik ben directeur met twee leidinggevenden. Dan vorm je een klein team. Het is het leuk om in een breder gezelschap vorm te geven aan iets waarmee je aan de gang bent en het vanuit een breder kader te zien. Inhoudelijk is er enorme winst voor leidsters te behalen. Hoeveel inspiratie geeft het om andere mensen aan het werk te zien! De Het Speelhuis is vaak nog naar binnen gericht. Het

hoort bij onze filosofie om geborgenheid te bieden. De neiging om kinderen te beschermen zit dus ingebakken. Maar dat maakt je beperkt. Juist in zo'n brede school kun je leidsters en kinderen ruimte geven". Het samenwerken in de conceptgroep en tijdens projecten leidt er dus toe dat leidsters, leerkrachten en directeuren en de voorzitter van het bestuur van Het Speelhuis elkaar ook bij andere gelegenheden weten te vinden om te overleggen en met elkaar mee te denken wanneer zich vragen voordoen. Samenwerking en bundeling van kennis wordt in toenemende mate vanzelfsprekend.

5.3 Financiering

De procesbegeleider wordt tot op heden gefinancierd uit Onderwijsachterstandgelden van de gemeente Diemen.

Met uitzondering van de uren de procesbegeleider, wordt de brede school niet specifiek als brede school gefinancierd. Naast beperkingen gezien de behuizing, noopt het ontbreken van een activiteitenbudget ten behoeve van de brede school tot het zoeken van mogelijkheden waarin weinig kosten verbonden zijn. 'Groot leest voor aan klein', en 'Kijkje in elkaars keuken' zijn hier voorbeelden van. Om andere projecten te kunnen financieren, is de nodige creativiteit vereist. Financieringsbronnen worden gezocht in subsidies die beschikbaar zijn. Subsidies worden zo mogelijk gezamenlijk aangevraagd en aangewend.

Zo wordt in het kader van Natuur en techniek bekostiging aangevraagd bij het Amstelinstituut om benodigde materialen te kunnen aanschaffen. Doordat de school zich in het kader van het Lol project als pilotschool heeft opgegeven, is training van de leerkrachten gratis, evenals de lessenseries die het Amstelinstituut in dit project ontwikkelt.

Voor leesbevordering werd een beroep gedaan op ruim € 7500,00 van de Goa gelden die de gemeente ter beschikking stelt in het kader van Leesbevordering. Voorwaarde voor financiering is overdracht naar andere geïnteresseerde Diemense scholen. Ook het project 'Groot leest voor aan klein' is aan hen gepresenteerd. Het ligt in de bedoeling om meer stagiaires in te zetten. Het gaat hier dan om een hoogwaardige opdracht, die door de conceptgroep wordt geformuleerd en door een coördinerende professional wordt aangestuurd. Dit levert zowel voor de opleiding, de stagiaire en de brede school een win/win- situatie op.

6. EN NU VERDER

Jaarlijks wordt er gezamenlijk geborrelt en gegeten. Zo blijft ieder betrokken en worden successen steeds opnieuw benoemd. Een smoelenboek is in de maak.

De verantwoordelijkheid voor de voortgang van de brede schoolontwikkeling wordt in toenemende mate door alle betrokkenen zelf ingevuld. Hiermee neemt de inspanning van de procesbegeleider steeds verder af. Wel moet het proces gecoördineerd worden door een betrokkene die in- en overzicht heeft. Deze functie wordt momenteel verder ingevuld.

De school wordt, in samenwerking met de Pabo voor Jenaplanonderwijs Theo Thijsse een opleidingsschool voor leerkrachten, die in de praktijk hun vak willen leren. Deze leerkrachten zullen worden opgeleid om te functioneren in de brede school.

De komende tijd worden drie van de vier partners gezamenlijk gehuisvest in de tijdelijke bouw. Het ligt in de bedoeling om tijdens deze periode voort te gaan op de ingeslagen weg. Vooral wat betreft natuur en techniek wordt veel verwacht van de stagiaires die thema's vorm kunnen gaan geven waarin van klein tot groot door de hele brede school gewerkt gaat worden. Buitenschoolse Opvang Popeye gaat een training volgen bij Science centre Nemo, om met leidsters te oefenen om bij kinderen de interesse voor natuur- en techniekverschijnselen in de naschoolse uren te stimuleren.

Samen met het SLO wordt de verbinding tussen natuur en techniek en taalontwikkeling gelegd. Taal is immers een belangrijk voertuig om te leren.

In Kinderdagverblijf Hakim hoeft het verder betrekken van de leidsters extra aandacht. Tijdens een teamavond, gewijd aan de brede school bleek inzicht in de organisatie van de brede school een voorwaarde te zijn om de brede school serieus te kunnen nemen. Daarnaast zien ze bij het uitvoeren van brede school activiteiten de opbrengsten voor de kinderen. Hierdoor ontstaat verdere betrokkenheid en de wens om meer actief te participeren. Zo maken ook leidsters van de Kinderopvang samen een begin met het stimuleren en bevragen van kinderen t.a.v. verschijnselen op het gebied van natuur en techniek in hun dagelijkse omgeving.

Op dit moment is het een probleem dat aanbieders van brede schoolactiviteiten zich vaak beperken tot de school. In Diemen blijven we actief zoeken naar aanbieders die meegaan in de brede schoolcontext. Met Nemo en het Amstelinstituut is hiermee een begin gemaakt, zodat straks in 2008, als het nieuwe schoolgebouw klaar is het aanbod verder vorm kan krijgen. De muziekschool, die onlangs in de school is begonnen met 'Meer met muziek', kan dan verder binnengehaald worden. Muziek groeit dan mee met de brede school. Kinderen kunnen dan bijvoorbeeld deel gaan nemen aan het Diemer orkestje, dat feesten en bijzondere gelegenheden kan opluisteren. Verder wordt er gedacht aan danslessen. In het kader van de doorgaande lijn is het goed als peuters die de overstap naar de basisschool bijna gaan maken al regelmatig in de kleuterklassen van De Nieuwe Kring zullen gaan kijken.

Een ander item is zorgkinderen. In de toekomst willen de partners ouders al gelijk bij inschrijving vertellen dat er tussen partners en kinderen gezamenlijk overlegd wordt. Dit maakt het gemakkelijker om ook op dit terrein samen in de brede school kennis en werkwijzen uit te wisselen en af te stemmen. Verder is blijvende aandacht nodig voor de onderlinge samenwerking. Verschillen in aanpak en werkwijze kunnen stimulerend zijn, maar brengen soms ook irritaties met zich mee. Er is bijvoorbeeld een verschil in de mate waarin leerkrachten en leidster pro-actief zijn. Ook is er een verschil in draagkracht tussen de verschillende partners, waardoor de ene partner vaker als trekker fungeert dan de andere.

Dit alles gaat stapsgewijs. Neline Röfekamp: We zijn gestart vanaf de werkvloer en hebben ervaren wat samenwerking kan opleveren voor kinderen en professionals in onze brede school. Het is zaak niet te snel te veel te willen; de professionals op de werkvloer moeten het concept neerzetten naar inhoud en niet alleen naar vorm. Dat vraagt aanlooptijd, implementatie en borging. Niet het vele is goed, maar het goede is veel.

Naast de financiering van de gemeentelijke GOA-gelden hebben de partners behoefte aan meer inbreng en draagvlak van de gemeente. Om dit te verwerven en vanuit de gemeente input te krijgen voor de ontwikkeling van de brede school, nodigen de vier partners wethouder, raadsleden, betrokken ambtenaren uit. Van de partners zijn teamleden, directeuren en bestuursleden aanwezig. Insteek is: in de brede school heb je elkaar nodig. Na een inleidende video gaan alle betrokken in gemengde groepen aan het werk. In de vorm van een spellencircuit komen alle aspecten van de brede school aan de orde. Er is aandacht voor inhoud, organisatie en proces. De deelnemers doen intensief mee aan spel en discussie. Ze geven de partners goede raad, en waarschuwen voor valkuilen in het traject.

LITERATUUR EN WEBSITES

Gemeente Diemen (2002). *Plan van aanpak gemeentelijk Onderwijsachterstandenbeleid 2002-2006*. Gemeente Diemen, Afdeling Onderwijs, Welzijn en Sport.

Gemeente Diemen (2004). *Evaluatie gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid Diemen 2002-2004*. Gemeente Diemen, Afdeling Onderwijs, Welzijn en Sport.

Röfekamp, M. (2005). *Vele beekjes maken een groot water; de verdeling van de regierol binnen de brede school*. Afstudeerscriptie Opleiding Management, Economie en Recht. Hogeschool voor Economische Studies: Amsterdam.

Inzien (2003). *Uitkomsten Werkconferentie Bouw*. Inzien: Capelle aan den IJssel

Inzien (2003). *Uitkomsten Werkconferentie Pedagogische visie*. Inzien: Capelle aan den IJssel.

De Nieuwe Kring (2004). *Werkplan verteltassen*. De Nieuwe Kring: Diemen

De Nieuwe kring Diemen (2006). *De andere kant van de maan; natuur en techniek in de brede school Diemen*.

BIJLAGE 1

ELEMENTEN MIN OF MEER LEVENSECHT LEREN BINNEN DE BREDE SCHOOL

Specifieke competenties met levensechte elementen

<p>Vragen stellen, logica ontwikkelen a.d.h van het verkennen directe omgeving (vormen, zandtafel)</p>			<p>Het oefenen met een lerende houding. Ontwerpend leren op het Amstelinsti- uut, Samen- werken. Kennis principes natuur en techniek</p>	<p>Inleven, samenwerken, (verder) ontwikkelen van inzicht in het ontwikkelings- proces van kinderen, overdragen van kennis</p>
	<p>Ontwerpend leren, zorgen voor elkaar, inleven, samenwerken, leesvaardigheid</p>			
Opgedane kennis toepassen t.b.v. anderen, een verantwoordelijke taak uitvoeren in een zinvolle context				
<p>Kinderen geven voorstelling aan ouders en/of Brede schoolgenoten</p>		<p>Voorlezen aan peuters KO en Peuterspeelzaal</p>	<p>Gezamenlijk een concept ontwikkelen en invoeren in de Brede school. Doorlopende lijn. Met elkaar meedenken over aanpak en werkwijze per instelling</p>	<p>Ouders maken verteltasjes door zich in te leven in aspecten van de ontwikkeling van kinderen, o.m. taalstimulering, ontwikkeling fantasie, rekenvaardigheid en, wereldoriëntatie etc .</p>
	<p>Kinderen helpen elkaar bij activiteiten onderling</p>			
	<p>vieringen</p>			
Oriëntatie, ontmoeting met experts om kennis op te doen				
<p>Dansdocente, schrijver</p>		<p>Ouders geven keuzecursussen, bibliotheek geeft voorleescursus</p>	<p>Collega's, Ouders, Natuur- wetenschappers en pedagogen Amstelinsti- tuut, SLO, dansdocente, bi- bliotheek, stagiaires</p>	<p>Bibliotheek, Dansdocente</p>
<p>Kindere n gr. 6,7,8</p>				
<p>0-4 Peuterspeelzaal, kinderopvang</p>	<p>4-8 Basisschool, Buiten Schoolse Opvang</p>	<p>8-12 Basisschool</p>	<p>Leidsters en leerkrachten</p>	<p>Ouders</p>

BIJLAGE 2

SAMENWERKINGSPARTNERS VAN DIVERSE PROJECTEN

Openbare bibliotheek Diemen, in het kader van 'Groot leest voor aan klein' en van 'Levende boeken'

Kinderdanstheater Rettekete, in het kader van 'Levende boeken'.

De Stichting Nederlands Centrum Verteltassen (www.verteltas.nl), in het kader van "de Verteltasjes"

Het Amstelinstituut voor het Project 'LoL', het project 'Talentenkracht' en 'Proeven aan proefjes'

Science centre Nemo, voor het project LoL (www.e-nemo.nl)

Ouders van De Nieuwe Kring, voor het geven van keuzecursussen.

www.bredeschoolnizw.nl

LIJST VAN BOEKEN DIE GEBRUIKT WORDEN BIJ HET PROJECT "LEVENDE BOEKEN"

Welterusten Sam. M.-L. Gay. ISBN: 9000034949. Unieboek BV. 2003

Van Eric Van Os:

Bij peuters Het Speelhuis en, Hakim:

Dag dag, dag nacht

De koning en zijn schat

Wie is er jarig?

Bij kleuters DNK:

Julia en Ot

Fijn feestje

Vriendjes voor veertje

Ik word later psychiater

Een koning van niks

Websites met proefjes op het gebied van natuur en techniek

www.proefjes.nl

<http://www.kidzlab.nl/>